

1.మానవ హక్కులను నిర్వచించి, ధాని స్వభావము మరియు చరిత్రను వివరింపుము?

జ. మానవ హక్కులు అనేవి అన్ని మానవుల గౌరవాన్ని గుర్తించి, రక్షించే ప్రమాణాలు. మానవ హక్కులు వ్యక్తిగత మానవులు సమాజంలో మరియు ఒకరితో ఒకరు ఎలా జీవిస్తారో, అలాగే రాష్ట్రంతో వారి సంబంధాన్ని మరియు రాష్ట్రం వారి పట్ల కలిగి ఉన్న బాధ్యతలను నియంత్రిస్తాయి.

మానవ హక్కుల చట్టం ప్రభుత్వాలు కొన్ని పనులు చేయమని నిర్బంధిస్తుంది మరియు మరికొన్ని పనులు చేయకుండా నిరోధిస్తుంది. వ్యక్తులకు కూడా బాధ్యతలు ఉన్నాయి: వారి మానవ హక్కులను ఉపయోగించడంలో, వారు ఇతరుల హక్కులను గౌరవించాలి. ఏ ప్రభుత్వం, సమూహం లేదా వ్యక్తికి మరొకరి హక్కులను ఉల్లంఘించే ఏదైనా చేసే హక్కు లేదు.

చరిత్ర

మానవ హక్కులు అనే వ్యక్తీకరణ సాపేక్షంగా కొత్తది, రెండవ ప్రపంచ యుద్ధం , 1945లో ఐక్యరాజ్యసమితి స్థాపన మరియు 1948లో UN జనరల్ అసెంబ్లీ మానవ హక్కుల సార్వత్రిక ప్రకటనను స్వీకరించినప్పటి నుండి మాత్రమే ఇది రోజువారీ వాడుకలోకి వచ్చింది. ఇది సహజ హక్కులు అనే పదబంధాన్ని భర్తీ చేసింది , ఇది 19వ శతాబ్దంలో తిరస్కరించబడింది ఎందుకంటే సహజ చట్టం యొక్క భావన (దీనికి దగ్గరి సంబంధం కలిగి ఉంది) చట్టపరమైన సానుకూలవాదం యొక్క పెరుగుదలతో వివాదాస్పదంగా మారింది. చట్టపరమైన సానుకూలవాదం రోమన్ కాథలిక్ చర్చి చాలా కాలంగా సమర్థించిన సిద్ధాంతాన్ని తిరస్కరించింది , చట్టం చట్టంగా ఉండటానికి నైతికంగా ఉండాలి. మానవ హక్కులు అనే పదం తరువాతి పదబంధం మానవ హక్కుల స్థానాన్ని కూడా భర్తీ

చేసింది, ఇది మహిళల హక్కులను కలిగి ఉంటుందని విశ్వవ్యాప్తంగా అర్థం కాలేదు.

ప్రాచీన గ్రీస్ మరియు రోమ్‌లలో మూలాలు

మానవ హక్కుల విద్యార్థులు చాలా మంది మానవ హక్కుల భావన యొక్క మూలాలను కనుగొంటారుపురాతన గ్రీస్ మరియు రోమ్ , ఇక్కడ అది సిద్ధాంతాలతో దగ్గరి సంబంధం కలిగి ఉందిమానవ ప్రవర్తనను ప్రకృతి నియమానికి అనుగుణంగా అంచనా వేయాలని మరియు దానికి అనుగుణంగా తీసుకురావాలని స్టోయిక్స్ అభిప్రాయపడ్డారు. ఈ అభిప్రాయానికి ఒక అద్భుతమైన ఉదాహరణ సోఫోక్లిస్ నాటకం యాంటిగోన్‌లో ఇవ్వబడింది , దీనిలో టైటిల్ పాత్ర, తన చంపబడిన సోదరుడిని పాతిపెట్టవద్దని తన ఆజ్ఞను ధిక్కరించినందుకు రాజు క్రియోస్ చేత నిందించబడినప్పుడు , ఆమె దేవతల మార్పులేని చట్టాలకు అనుగుణంగా ప్రవర్తించిందని నొక్కి చెప్పింది.

స్టోయిసిజం దాని నిర్మాణం మరియు వ్యాప్తిలో కీలక పాత్ర పోషించినందున , అదేవిధంగా రోమన్ చట్టం సహజ చట్టం ఉనికికి అనుమతించింది మరియు దానితో పాటు - జస్ జెంటియం ("దేశాల చట్టం") ప్రకారం - పౌరసత్వ హక్కులకు మించి విస్తరించిన కొన్ని సార్వత్రిక హక్కులను అందించింది. రోమన్ న్యాయ శాస్త్రవేత్త ప్రకారంఉదాహరణకు, ఉల్పియన్ సహజ చట్టం అంటే రాష్ట్రం కాదు, ప్రకృతి అన్ని మానవులకు, రోమన్ పౌరులకు లేదా కాకపోయినా హామీ ఇస్తుంది. అయితే, మధ్య యుగాల తర్వాత మాత్రమే సహజ చట్టం సహజ హక్కులతో ముడిపడి ఉంది. గ్రీకో-రోమన్ మరియు మధ్యయుగ కాలంలో, సహజ చట్టం యొక్క సిద్ధాంతాలు ప్రధానంగా "మనిషి" హక్కుల కంటే విధులకు సంబంధించినవి. అంతేకాకుండా, అరిస్టాటిల్ మరియు సెయింట్

థామస్ అక్విన్సాస్ రచనలలో రుజువు చేయబడినట్లుగా, ఈ సిద్ధాంతాలు బానిసత్వం మరియు దాస్యం యొక్క చట్టబద్ధతను గుర్తించాయి మరియు అలా చేయడం ద్వారా, నేడు అర్థం చేసుకున్నట్లుగా మానవ హక్కుల యొక్క అతి ముఖ్యమైన ఆలోచనలను మినహాయించాయి -

స్వేచ్ఛ (లేదా స్వేచ్ఛ) మరియు సమానత్వం .

మానవ హక్కులను సహజ హక్కులుగా భావించడం (క్లాసికల్ సహజ బాధ్యత క్రమానికి విరుద్ధంగా) కొన్ని ప్రాథమిక సామాజిక మార్పుల ద్వారా సాధ్యమైంది, ఇది 13వ శతాబ్దం నుండి యూరోపియన్ భూస్వామ్య విధానం క్షీణించడంతో ప్రారంభమై పునరుజ్జీవనోద్యమం ద్వారా వెస్ట్ ఫాలియా శాంతి (1648) వరకు క్రమంగా జరిగింది. ఈ కాలంలో, మతపరమైన అసహనం మరియు రాజకీయ మరియు ఆర్థిక బంధనానికి ప్రతిఘటన; సహజ చట్టం ప్రకారం తమ బాధ్యతలను నెరవేర్చడంలో పాలకుల స్పష్టమైన వైఫల్యం; మరియు వ్యక్తిగత వ్యక్తికరణ మరియు ప్రాపంచిక అనుభవానికి అపూర్వమైన నిబద్ధత లక్షణం. పునరుజ్జీవనోద్యమం అంతా కలిసి సహజ చట్టం యొక్క భావనను విధుల నుండి హక్కులకు మార్చింది. యూరోపియన్ ఖండంలో అక్విన్సాస్ మరియు హ్యూగో గ్రోటియస్ బోధనలు , మాగ్నా కార్టా (1215) మరియు దాని సహచరుడు చార్టర్ ఆఫ్ ది ఫారెస్ట్స్ (1217), పిటిషన్ ఆఫ్ రైట్ (1628), మరియు ఇంగ్లాండ్ లో ఇంగ్లీష్ బిల్ ఆఫ్ రైట్స్ (1689) ఈ మార్పుకు సంకేతాలు. మానవజాతి సహజ క్రమం నుండి సామాజిక క్రమంలోకి ప్రవేశించడానికి "సంకోచించబడినప్పుడు" ఎప్పటికీ వదులుకోబడని మరియు " రాజుల దైవిక హక్కు " అనే వాదన ద్వారా ఎన్నడూ తగ్గించబడని కొన్ని శాశ్వతమైన మరియు విడదీయరాని హక్కులతో మానవులకు

ప్రసాదించబడిందనే పెరుగుతున్న ప్రజాదరణ పొందిన అభిప్రాయానికి ప్రతి ఒక్కటి సాక్ష్యమిచ్చింది.

మానవ హక్కుల స్వభావం

మానవ హక్కులు అంటే, ప్రతి మానవునికి అంతర్లీనంగా ఉండే హక్కులు. జాతి, లింగం, మతం, భాష, జాతీయత, లేదా ఏదైనా ఇతర హోదాతో సంబంధం లేకుండా అందరికీ సమానంగా ఉంటాయి.

మానవ హక్కుల స్వభావం:

- మానవ హక్కులు అవిభాజ్యమైనవి, పరస్పరం ఆధారపడినవి, మరియు పరస్పర సంబంధం కలిగి ఉంటాయి.
- ఒక హక్కును ఆస్వాదించడం అనేది అనేక ఇతర హక్కులను ఆస్వాదించడంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.
- మానవ హక్కులు జాతీయ మరియు అంతర్జాతీయ చట్టం రెండింటిలోనూ సహజ హక్కులుగా లేదా చట్టపరమైన హక్కులుగా ఉండవచ్చు.
- మానవ హక్కులు తీవ్రమైన రాజకీయ, చట్టపరమైన, మరియు సామాజిక దుర్వినియోగాల నుండి ప్రజలందరినీ రక్షించాలని ఆకాంక్షిస్తాయి.

మానవ హక్కులకు ఉదాహరణలు:

- జీవించే హక్కు మరియు స్వేచ్ఛ
- బానిసత్వం మరియు హింస నుండి విముక్తి
- అభిప్రాయం మరియు వ్యక్తీకరణ స్వేచ్ఛ
- పని చేసే హక్కు
- విద్య
- మత స్వేచ్ఛ
- నేరం మోపబడినప్పుడు న్యాయమైన విచారణ హక్కు.

2. మానవ హక్కుల విధ్యను వివరింపుము?

జ. మానవ హక్కుల విద్య అంటే, ప్రతి వ్యక్తికి హక్కుగా ఉన్న హక్కుల గురించి విద్యార్థులకు వివరించడం. దీని ద్వారా, మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను నిరోధించడం, మానవ హక్కుల సంస్కృతిని పెంపొందించడం, మానవ హక్కుల ప్రాముఖ్యతను తెలియజేయడం జరుగుతుంది.

మానవ హక్కుల విద్య యొక్క లక్ష్యాలు:

- మానవ హక్కుల సార్వత్రికత, అవిభాజ్యత, పరస్పర ఆధారపడటం వంటి సూత్రాలను ప్రోత్సహించడం
- మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను నిరోధించడం
- మానవ హక్కుల సంస్కృతిని పెంపొందించడం
- విద్యార్థుల విలువలలో మానవ హక్కులను అనుసంధానించడం
- మానవ హక్కుల ప్రాముఖ్యతను తెలియజేయడం
- మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలు ఎలా జరుగుతాయో, వాటిని ఎలా నిరోధించవచ్చో తెలియజేయడం

మానవ హక్కులు అంటే:

- జీవించే హక్కు
- భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ
- బానిసత్వం నుండి రక్షణ
- విద్యా హక్కు
- ఆరోగ్య హక్కు
- సమాచార హక్కు

వ్యక్తులు మరియు సమాజం ఇద్దరూ విద్య హక్కు నుండి ప్రయోజనం పొందుతారు. ఇది మానవ, సామాజిక మరియు ఆర్థిక అభివృద్ధికి ప్రాథమికమైనది మరియు శాశ్వత శాంతి మరియు స్థిరమైన అభివృద్ధిని సాధించడంలో కీలకమైన అంశం. ప్రతి ఒక్కరి

పూర్తి సామర్థ్యాన్ని అభివృద్ధి చేయడంలో మరియు మానవ గౌరవాన్ని నిర్ధారించడంలో మరియు వ్యక్తిగత మరియు సామూహిక శ్రేయస్సును ప్రోత్సహించడంలో ఇది ఒక శక్తివంతమైన సాధనం.

క్లుప్తంగా:

- అది ఒక సాధికారత హక్కు
- ఇది అణగారిన వర్గాలను పేదరికం నుండి బయటకు తీసుకువస్తుంది
- ఇది ఇతర హక్కులను సాధించుకోవడానికి ఒక అనివార్యమైన సాధనం.
- ఇది మానవ వ్యక్తిత్వం యొక్క పూర్తి అభివృద్ధికి దోహదపడుతుంది.

విద్య హక్కు హక్కులు మరియు స్వేచ్ఛలు రెండింటినీ కలిగి ఉంటుంది, వాటిలో ఇవి ఉన్నాయి:

- ఉచిత మరియు తప్పనిసరి ప్రాథమిక విద్య హక్కు
- అందుబాటులో మరియు అందుబాటులో ఉన్న మాధ్యమిక విద్య (సాంకేతిక మరియు వృత్తి విద్య మరియు శిక్షణతో సహా) హక్కును క్రమంగా ఉచితం చేసింది.
- సామర్థ్యం ఆధారంగా ఉన్నత విద్యకు సమాన ప్రవేశం పొందే హక్కును క్రమంగా ఉచితం చేశారు.
- ప్రాథమిక విద్యను పొందని లేదా పూర్తి చేయని వారికి ప్రాథమిక విద్య హక్కు
- ప్రభుత్వ మరియు ప్రైవేట్ పాఠశాలల్లో నాణ్యమైన విద్యను పొందే హక్కు
- తల్లిదండ్రులు తమ పిల్లలకు వారి మతపరమైన మరియు నైతిక విశ్వాసాలకు అనుగుణంగా ఉండే పాఠశాలలను ఎంచుకునే స్వేచ్ఛ
- రాష్ట్రం ఏర్పాటు చేసిన కనీస ప్రమాణాలకు అనుగుణంగా విద్యా సంస్థలను స్థాపించడానికి మరియు నిర్దేశించడానికి వ్యక్తులు మరియు సంస్థలకు స్వేచ్ఛ

ఉపాధ్యాయులు మరియు విద్యార్థుల విద్యా స్వేచ్ఛ.

ఈ 4Aలను విద్యా హక్కుపై మొదటి UN ప్రత్యేక నివేదకురాలు కటారినా టోమాసెవ్స్కి అభివృద్ధి చేశారు మరియు ఆర్థిక, సామాజిక మరియు సాంస్కృతిక హక్కుల కమిటీ విద్యా హక్కుపై దాని సాధారణ వ్యాఖ్య 13లో (1999, పేరా.6) స్వీకరించింది. అర్థవంతమైన హక్కుగా ఉండటానికి, విద్య దాని అన్ని రూపాల్లో మరియు అన్ని స్థాయిలలో ఈ పరస్పర సంబంధం ఉన్న మరియు ముఖ్యమైన లక్షణాలను ప్రదర్శించాలి:

అందుబాటులో ఉంది - విద్య ఉచితం మరియు తగినంత మౌలిక సదుపాయాలు మరియు విద్యను అందించడానికి మద్దతు ఇవ్వగల శిక్షణ పొందిన ఉపాధ్యాయులు ఉన్నారు.

అందుబాటులో ఉంది - విద్యా వ్యవస్థ వివక్షత లేనిది మరియు అందరికీ అందుబాటులో ఉంటుంది మరియు అత్యంత అణగారిన వారిని చేర్చడానికి సానుకూల చర్యలు తీసుకోబడ్డాయి.

ఆమోదయోగ్యమైనది - విద్య యొక్క కంటెంట్ సంబంధితమైనది, వివక్షత లేనిది మరియు సాంస్కృతికంగా సముచితమైనది మరియు నాణ్యతతో కూడుకున్నది; పాఠశాలలు సురక్షితంగా ఉంటాయి మరియు ఉపాధ్యాయులు వృత్తి నిపుణులు.

అనుకూలత - విద్య సమాజంలోని మారుతున్న అవసరాలకు అనుగుణంగా అభివృద్ధి చెందుతుంది మరియు లింగ వివక్ష వంటి అసమానతలను సవాలు చేస్తుంది; విద్య స్థానికంగా నిర్దిష్ట అవసరాలు మరియు సందర్భాలకు అనుగుణంగా ఉంటుంది.

3. మహిళా హక్కుల్ని వివరించి అవి ఎలా అతిక్రమణకు గురి అవుతాయో వివరింపుము ?

జ . మహిళల హక్కులు అంటే, మహిళలు మరియు బాలికలు హింస, వివక్షత లేకుండా జీవించే హక్కులు. ఇవి మానవ హక్కులే.

మహిళల హక్కులు:

- హింస, బానిసత్వం, వివక్షత లేకుండా జీవించే హక్కు
- విద్యను పొందే హక్కు
- ఆస్తిని కలిగి ఉండే హక్కు
- ఓటు వేసే హక్కు
- న్యాయమైన మరియు సమాన వేతనం సంపాదించే హక్కు
- శారీరక మరియు మానసిక ఆరోగ్యం యొక్క అత్యున్నత ప్రమాణాలను ఆస్వాదించే హక్కు
- పునరుత్పత్తి ఆరోగ్య సంరక్షణ వంటి నిర్దిష్ట అదనపు హక్కులు

మహిళల హక్కుల ఉద్యమం:

- 19వ శతాబ్దంలో మహిళా హక్కుల ఉద్యమం ప్రారంభమైంది
- 20వ మరియు 21వ శతాబ్దాలలో స్త్రీవాద ఉద్యమాలు జరిగాయి
- చట్టం, స్థానిక ఆచారం, ప్రవర్తన ద్వారా కొన్ని దేశాల్లో మహిళల హక్కులు సంస్థాగతీకరించబడ్డాయి

మహిళల హక్కుల వివక్ష:

- ప్రపంచవ్యాప్తంగా చాలా మంది మహిళలు మరియు బాలికలు వారికి అర్హత ఉన్న మానవ హక్కులను కోల్పోతున్నారు.

- తన ఇష్టానికి విరుద్ధంగా లైంగిక సంబంధం పెట్టుకోవలసి వస్తే, ప్రతి స్త్రీకి పోలీస్ స్టేషన్‌లో ఫిర్యాదు చేసే హక్కు ఉంది (ఐపీసీ సెక్షన్ 376).
- ఉద్దేశపూర్వకంగా నిరంతర సంజ్ఞలు లేదా శారీరక బలంతో తన అణకువపై దాడి చేసిన లేదా అవమానించడానికి ప్రయత్నించిన ఏ వ్యక్తిపైనైనా చట్టపరమైన చర్య తీసుకునే హక్కు ప్రతి స్త్రీకి ఉంది (IPC సెక్షన్ 354).
- బస్సులు, రైళ్లు, రోడ్లు వంటి బహిరంగ ప్రదేశాలలో వేధింపులకు గురైనా, ఆటపట్టించినా, అసభ్యకరమైన వ్యాఖ్యలు చేసినా, ఫిర్యాదు చేసే హక్కు స్త్రీకి ఉంది (ఐపీసీ సెక్షన్ 354).
- ప్రతి స్త్రీ తన భర్తను శారీరకంగా మరియు మానసికంగా హింసిస్తే లేదా డబ్బు లేదా విలువైన వస్తువులను డిమాండ్ చేయడానికి అంగీకరించనందుకు హింసించినట్లయితే (IPC సెక్షన్ 498(A)) చట్టపరమైన చర్య తీసుకునే హక్కును కలిగి ఉంటుంది.
- ఒక స్త్రీ భర్త బంధువులు లేదా ఆమె అత్తగారు లేదా ఇతర బంధువులు ఆమెను హింసించి, ఆమె తల్లిదండ్రుల నుండి డబ్బు, విలువైన వస్తువులను డిమాండ్ చేస్తే, ఆమె వారిపై ఫిర్యాదు చేయవచ్చు. (IPC సెక్షన్ 498(A)).
- ఒక స్త్రీని కిడ్నాప్ చేసి, ఆమె ఇష్టానికి విరుద్ధంగా ఎవరినైనా వివాహం చేసుకోవాలని లేదా లైంగిక సంబంధం పెట్టుకోవాలని బలవంతం చేస్తే, అది నేరం అయినట్లు అవుతుంది మరియు ఆమెకు ఫిర్యాదు చేసే హక్కు ఉంటుంది. (IPC సెక్షన్ 366).
- ఎవరైనా లైంగిక ప్రయోజనాలను డిమాండ్ చేసినా లేదా అభ్యర్థించినా, లైంగిక రంగు పులుముకున్న వ్యాఖ్యలు చేసినా, లేదా ఆమె పని

ప్రదేశంలోని మహిళను మౌఖికంగా లేదా మౌఖికంగా లైంగికంగా ప్రవర్తించినా, ఆమెకు ఈ వేధింపులకు వ్యతిరేకంగా తన యజమానికి ఫిర్యాదు చేసే హక్కు ఉంటుంది మరియు సుప్రీంకోర్టు యొక్క విధానం/మార్గదర్శకాల ప్రకారం ఫిర్యాదు దాఖలు చేయబడుతుంది. (విశాఖ మరియు ఇతరులు వర్సెస్ రాజస్థాన్ రాష్ట్రం కేసులో 1992లో రిట్ పిటిషన్ నంబర్-666-700లో సుప్రీంకోర్టు తీర్పు).

- ఒక మహిళ సాక్షి అయితే ఆమె దగ్గరి బంధువుల సమక్షంలో తన సొంత ఇంట్లోనే విచారణ చేయించుకునే హక్కు ఉంది (Cr.PC సెక్షన్ 160).
- ఒక మహిళ FIR ఖచ్చితమైనదని సంతృప్తి చెందితే తప్ప దానిపై సంతకం చేయకూడదు. (జాతీయ మహిళా కమిషన్).
- సంబంధిత అధికారి FIR నమోదు చేయడానికి నిరాకరిస్తే, ఫిర్యాదు కాపీని వెంటనే సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ పోలీస్ (NCW)కి పంపాలి.
- ఫిర్యాదు (NCW) పై బాధ్యత వహించే అధికారి ఎటువంటి చర్య తీసుకోకపోతే, ప్రతి స్త్రీకి కోర్టును ఆశ్రయించడం ద్వారా చట్టపరమైన చర్య తీసుకునే హక్కు ఉంది.
- నేడు ఏ దేశమూ లింగ సమానత్వాన్ని సాధించిందని చెప్పుకోలేదు. 21^వ శతాబ్దంలో మహిళలకు భారీ సవాళ్లు మిగిలి ఉన్నాయి.
- ప్రపంచ జనాభాలో సగం మంది మహిళలు, అయినప్పటికీ చాలామంది పని, ఆరోగ్య సంరక్షణ మరియు విద్యలో వివక్షను ఎదుర్కొంటున్నారు లేదా శారీరక మరియు లైంగిక హింసకు గురవుతున్నారు.
- చాలా నిర్ణయాలు తీసుకునే సంస్థలలో మరియు ఆర్థిక శక్తి స్థానాల్లో వారికి ప్రాతినిధ్యం తక్కువగా ఉంది. వారు ఒకే పనికి పురుషుల కంటే

క్రమపద్ధతిలో తక్కువ సంపాదిస్తూనే ఉన్నారు మరియు ప్రమాదకర, తక్కువ జీతం ఉన్న ఉద్యోగాలను ఆక్రమించే అవకాశం ఎక్కువగా ఉంది. ప్రపంచంలోని అనేక ప్రాంతాలలో, అబ్బాయిల కంటే అమ్మాయిలు ఇప్పటికీ చదువుకు దూరంగా ఉండే అవకాశం ఎక్కువగా ఉంది.

- ఒక సంస్థగా పార్లమెంటు, అలాగే పురుష మరియు మహిళా ఎంపీలు ఈ సమస్యలను ప్రాధాన్యతగా పరిష్కరించాలని మేము విశ్వసిస్తున్నాము.
- ఎంపీలు తమ సొంత దేశాలలో సమానత్వం కోసం పనిచేయడానికి మేము అధికారం ఇస్తాము. హక్కులకు హామీ ఇచ్చే మరియు అమలు చేసే చట్టాలను ఆమోదించమని జాతీయ పార్లమెంటులను కూడా మేము ప్రోత్సహిస్తాము. అందులో మహిళలు మరియు బాలికలు భయం మరియు హింస లేకుండా జీవించే హక్కులు కూడా ఉండాలి.
- ఈ లక్ష్యంలో ప్రధానమైనది ఒక బెంచ్‌మార్క్ ఒప్పందం - మహిళలపై అన్ని రకాల వివక్షతలను తొలగించే సమావేశం (CEDAW). ఈ సదస్సును సమర్థవంతంగా అమలు చేయడంలో, మహిళా సాధికారతకు మద్దతు ఇవ్వడంలో, అన్ని రకాల వివక్షలను పరిష్కరించడంలో మరియు హింసపై చర్యలు తీసుకోవడంలో మేము పార్లమెంటులకు సహాయం చేస్తాము.
- పురుష ఎంపీలు మరియు పార్లమెంటరీ సిబ్బంది పాల్గొనేలా మరియు లింగ సంబంధిత విషయాలపై పురుషులు మరియు మహిళలు కలిసి పనిచేసేలా మేము నిర్ధారిస్తాము.

4. దళిత హక్కులను వివరించండి?

జ . దళితుల హక్కులను కాపాడడానికి భారత రాజ్యాంగం, చట్టాలు, సామాజిక సంస్థలు, ప్రచార సంస్థలు కృషి చేస్తున్నాయి.

రాజ్యాంగం

- రాజ్యాంగం ఆర్టికల్ 17 కింద అంటరానితనాన్ని నిషేధించింది.
- దళితులకు ఉద్యోగం, విద్య, ఎన్నికల ప్రాతినిధ్యం వంటి అవకాశాలను కల్పించింది.

చట్టాలు

- ఎస్సీలు మరియు షెడ్యూల్ తెగల (అత్యాచారాల నిరోధక) చట్టం, 1989
- బాండెడ్ లేబర్ సిస్టమ్ (రద్దు) చట్టం, 1976

సామాజిక సంస్థలు

- దళిత్ పాంథర్స్ వంటి సంస్థలు కుల వివక్షను ఎదుర్కోవడానికి పోరాడుతున్నాయి.

ప్రచార సంస్థలు

- దళిత మానవ హక్కులపై జాతీయ ప్రచారం (NCDHR) వంటి సంస్థలు కుల ఆధారిత వివక్షను అంతం చేయడానికి ప్రచారం చేస్తున్నాయి.
- దళిత స్త్రీవాదులు లింగం, కులం, ఇతర సమస్యల ఆధారంగా దళిత మహిళలకు సమాన హక్కుల కోసం పోరాడుతున్నారు.
- భారతదేశ జనాభాలో ఆరవ వంతు మంది - దాదాపు 200 మిలియన్ల మంది - "అంటరానివారు" లేదా దళితులు అనే హోదా కారణంగా భారతీయ సమాజంలో ఎక్కువ మంది దూరంగా ఉన్న ఒక అనిశ్చిత జీవితాన్ని గడుపుతున్నారు. భారత రాజ్యాంగం ఆర్టికల్ 17 కింద అంటరానితనాన్ని నిషేధించింది మరియు దళితులు మరియు ఆదివాసీ (గిరిజన) ప్రజలపై హింస మరియు వివక్షను ఎదుర్కోవడానికి షెడ్యూల్ కులం/షెడ్యూల్ తెగల (అత్యాచారాల నివారణ చట్టం) 1989ని ప్రవేశపెట్టింది. ఈ బలమైన చట్టపరమైన నిబంధనలు ఉన్నప్పటికీ, దళిత మరియు ఆదివాసీ జనాభా చట్ట వ్యవస్థ ద్వారా తమ హక్కులను పొందడం దాదాపు

అసాధ్యంగా భావించింది . ఈ సందర్భంలో, దళిత మరియు ఆదివాసీ హక్కుల చొరవ దళిత మరియు ఆదివాసీ వర్గాల సభ్యులకు చట్టపరమైన సహాయం మరియు హక్కుల-అవగాహనను అందిస్తుంది మరియు చట్టాన్ని ఉపయోగించి దళిత మరియు ఆదివాసీ హక్కుల ఉల్లంఘనను చట్ట వ్యవస్థ ద్వారా పరిష్కరించేలా చూస్తుంది

SLIC ఏమి చేస్తుంది?

ఈ చొరవ బాధిత వర్గాలతో కలిసి పనిచేస్తుంది , తద్వారా దళిత మరియు ఆదివాసీ జనాభాకు న్యాయం అందుబాటులోకి వస్తుంది. దీని పనిలో కీలకమైన అంశం ఏమిటంటే, దళిత/ఆదివాసీ హక్కులు మరియు చట్టంపై స్థానిక భాషలలో శిక్షణా కార్యక్రమాలు మరియు ప్రచురణల ద్వారా ఈ అణగారిన వర్గాలలో వారి ప్రాథమిక మానవ హక్కుల గురించి అవగాహన కల్పించడం . ఈ చొరవలో మరొక ముఖ్యమైన అంశం ఏమిటంటే, కుల మరియు గిరిజన హోదా ద్వారా అణగారిన జనాభా అవసరాలు మరియు సమస్యలకు న్యాయవ్యవస్థను సున్నితం చేస్తూనే, దళిత/ఆదివాసీ న్యాయవాదుల నెట్వర్క్‌ను నిర్మించడం . ఈ ప్రయోజనం కోసం, ఇది దేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో ఏటా 10-12 శిక్షణా కార్యక్రమాలను నిర్వహిస్తుంది, ఇది చర్చ, సంప్రదింపులు మరియు సున్నితత్వం కోసం ఒక వేదికగా పనిచేస్తుంది.

ఈ చొరవ దళిత మరియు ఆదివాసీ సమస్యలపై వ్యాజ్యాలను ప్రధాన స్త్రవంతిలోకి తీసుకురావడానికి వ్యక్తిగత కేసులు మరియు ప్రజా ప్రయోజన వ్యాజ్యాలను కూడా దాఖలు చేస్తుంది . ఇది దురాగతాల కేసుల్లో వాస్తవాలను కనుగొనడం, రక్షించడం మరియు సంక్షోభ జోక్యాలను నిర్వహించడం ద్వారా సంక్షోభ పరిస్థితుల్లో చట్టపరమైన నైపుణ్యాన్ని అందిస్తుంది . దీని బృందం సంస్థలు, SC/ST సంఘాలు మరియు అట్టడుగు సంస్థలతో పొత్తులను

ఏర్పరచుకుంది, న్యాయవాద మరియు ప్రచారాలలో నిమగ్నమై ఉంది మరియు భారతదేశంలో దళిత/ఆదివాసీ హక్కుల కోసం పనిచేసే పెద్ద ఉద్యమంలో భాగం .

ప్రధాన ఆందోళనలు

- దళితులు/ఆదివాసుల పట్ల అంటరానితనం మరియు వివక్షత
- అసంఘటిత కార్మికులు (వలస కార్మికులు, బాండెడ్ లేబర్ & బాల కార్మికులు మొదలైనవి)
- మాన్యువల్ స్కావెంజింగ్
- దళిత/ఆదివాసీ మహిళల హక్కులు
- కులాంతర/గోత్ర వివాహాలలో జంటల హక్కులను రక్షించడం
- దళిత/ఆదివాసీ భూమి హక్కులు
- నిశ్చయాయత్మక చర్యలు/రక్షణ వివక్షత
- దళిత/ఆదివాసీ జనాభాకు సంబంధించిన ప్రత్యేక అభివృద్ధి పథకాలు/ విధానాలు.

• ప్రస్తుత సమస్యలు

విద్యాసంస్థలు, ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలు మరియు ఎన్నికైన పదవులలో దళితుల ప్రాతినిధ్యం పెంచడంలో సంస్థాగతంగా హామీ ఇవ్వబడిన నిశ్చయాయత్మక కార్యాచరణ విధానాలు కొంత సానుకూల ప్రభావాన్ని చూపాయి . ఈ మెరుగుదల ఉన్నప్పటికీ, భారతదేశంలో దళితులు అత్యంత వెనుకబడిన వర్గంగా కొనసాగుతున్నారు : వారు ఎదుర్కొంటున్న కళంకం నేటికీ స్పష్టంగా ఉంది. సాధారణంగా దళితులు మానవీయ , అవమానకరమైన పరిస్థితులలో మనుగడ

సాగిస్తున్నారు . దాదాపు 80 శాతం మంది దళితులు గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో నివసిస్తున్నారు. ఆర్థిక దోపిడీ వారి అత్యంత తీవ్రమైన సమస్యగా మిగిలిపోయింది. దాదాపు అందరూ సన్నకారు రైతులు లేదా భూమిలేని కార్మికులు. చాలా మంది అప్పుల్లో ఉన్నారు మరియు బంధన కార్మికులుగా తమ అప్పులను తీర్చుకోవలసి వస్తుంది , ఈ పద్ధతిని 1976లో చట్టం ద్వారా రద్దు చేసినప్పటికీ. ఈ సందర్భాలలో , ఒక కార్మికుడు భూస్వామి లేదా వడ్డీ వ్యాపారి నుండి రుణం తీసుకుంటాడు మరియు అప్పు తిరిగి చెల్లించే వరకు ఆ వ్యక్తి కోసం పని చేయడానికి అంగీకరిస్తాడు. ఆచరణలో వడ్డీ రేట్లు ఎక్కువగా ఉండటం మరియు పేదరికం కార్మికుడిని మరింత తీవ్రమైన అప్పుల్లోకి నెట్టడం వలన అటువంటి అప్పులు తిరిగి చెల్లించడం కష్టం. అప్పును తరువాతి తరానికి అందించవచ్చు మరియు బానిసత్వ చక్రం నుండి తప్పించుకోవడం దాదాపు అసాధ్యం. కొన్ని ప్రాంతాలలో చాలా మంది ఉన్నత కులాల భూస్వాములు తమ దళిత కార్మికులకు కనీస వేతనాలను నగదు లేదా ఆహారం రూపంలో చెల్లిస్తారు, లేదా ఏమీ చెల్లించరు; ప్రతిఘటన తరచుగా హింస ద్వారా ఎదుర్కొంటారు, కొన్నిసార్లు బాధితుడి మరణం లేదా గాయానికి దారితీస్తుంది. దళిత వర్గాలపై మూకుమ్మడి హింస తరచుగా నివేదించబడుతుంది, కొన్నిసార్లు భూస్వాముల నేతృత్వంలో, మరియు దళిత కార్మికులు కార్మిక సంఘాలలో చేరినప్పుడు లేదా విద్య మరియు ఆర్థిక చైతన్యం పొందడంలో పురోగతి సాధించిన సందర్భాలలో ఇది ప్రత్యేకంగా గమనించవచ్చు.

ఇటీవలి కాలంలో దళిత మహిళలు ముఖ్యంగా తీవ్రంగా ప్రభావితమవుతున్నారు. వారి లింగం కారణంగానే కాకుండా, సామాజిక సోపానక్రమంలో వారికి అత్యల్ప స్థానాన్ని ఇచ్చిన మత, సామాజిక మరియు సాంస్కృతిక నిర్మాణాల కారణంగా కూడా వారు వివక్షకు గురవుతున్నారు. 'అస్పృశ్యత' అనే కళంకం వారిని దుర్వినియోగం మరియు దోపిడీకి గురి చేస్తుంది. ఉదాహరణకు, లైంగిక హింస భారతదేశం అంతటా

మహిళలు ఎదుర్కొంటున్న సమస్య, బాధితులకు న్యాయం చేయడంలో న్యాయ వ్యవస్థ తరచుగా విఫలమవడం వల్ల దీనికి కొంతవరకు ప్రోత్సాహం లభించినప్పటికీ, దళిత బాలికలు మరియు మహిళలు ఎదుర్కొంటున్న అదనపు వివక్ష కారణంగా పరిస్థితి చాలా సవాలుగా ఉంది: ఇంటర్నెషనల్ దళిత్ సాలిడారిటీ నెట్వర్క్ (IDSN) నివేదిక ప్రకారం, భారతదేశంలో సాధారణంగా మహిళలపై జరిగే అత్యాచార కేసుల్లో 2 శాతం కంటే తక్కువ మందికి మాత్రమే శిక్షలు పడుతున్నాయని, భారతదేశంలో సాధారణంగా మహిళలపై జరిగే అత్యాచార కేసుల్లో 2 శాతం కంటే తక్కువ మందికి మాత్రమే శిక్షలు పడుతున్నాయని నివేదించింది.

ఆరోగ్యం, విద్య, గృహనిర్మాణం, ఉపాధి మరియు వేతనాలు, చట్టపరమైన హక్కుల దరఖాస్తు, నిర్ణయం తీసుకోవడం మరియు రాజకీయ భాగస్వామ్యం మరియు గ్రామీణాభివృద్ధి వంటి రంగాలలో , దళిత మహిళలు అభివృద్ధి విధానాలు మరియు కార్యక్రమాల నుండి దాదాపు పూర్తిగా మినహాయించబడ్డారు. జనాభా నియంత్రణను లక్ష్యంగా చేసుకుని మరియు కుటుంబ నియంత్రణ కార్యక్రమాల కోసం దళిత మరియు ఇతర మహిళలను లక్ష్యంగా చేసుకున్న జాతీయ జనాభా విధానం, జనాభా 'విస్ఫోటనం' మరియు పేదరికానికి కారణమనే కారణంతో అలా చేస్తుంది. ఈ మహిళల పట్ల సమాజం యొక్క వైఖరిలో ఎటువంటి మార్పు రాలేదు మరియు వారు అణచివేతకు గురవుతున్నారు, అణగదొక్కుబడ్డారు, ఉల్లంఘించబడ్డారు మరియు అందరూ మరచిపోయారు.

భారతదేశంలోని వివిధ ప్రాంతాలలో పెద్ద సంఖ్యలో నగరాలకు లేదా కార్మికుల కొరత ఉన్న గ్రామీణ ప్రాంతాలకు వలస వెళతారు. చాలా దళిత కుటుంబాలు గ్రామీణ ప్రాంతాలను విడిచిపెట్టి వేగంగా అభివృద్ధి చెందుతున్న నగరాల మురికివాడలలో మరియు కాలిబాటలపై నివసించాయి. ఇక్కడ వారు అత్యల్ప వేతనాలకు చెత్త ఉద్యోగాలు కూడా చేస్తున్నారు. అయితే, కొన్ని నగరాల్లో స్వీపర్లు వంటి సాంప్రదాయ

వృత్తులు మునిసిపల్ యూనియన్లలో నిర్వహించబడ్డాయి మరియు సాధారణ పని మరియు వేతనాల ప్రయోజనాన్ని కలిగి ఉన్నాయి. చాలా మంది దళితులు చిన్న కర్మాగారాలు, క్వారీలు, ఇటుక బట్టీలు లేదా నిర్మాణ ప్రదేశాలలో, సైకిల్ రిక్షా డ్రైవర్లుగా లేదా చిన్న వ్యాపారంలో సాధారణ దినసరి కార్మికులుగా పనిచేస్తున్నారు.

అయితే, ప్రజా సేవ, బ్యాంకింగ్ మరియు రైల్వేలు మరియు కొన్నిసార్లు ప్రైవేట్ పరిశ్రమ వంటి రంగాలలో సాపేక్షంగా సురక్షితమైన ఉద్యోగాలలో ఉద్యోగుల సంఖ్య పెరుగుతోంది. నగరాల్లో నివసించే వారికి మాధ్యమిక మరియు ఉన్నత విద్యకు కొంత ప్రాప్యత ఉంది మరియు దళిత సమాజంలో పెరుగుతున్న మధ్యతరగతి అభివృద్ధి చెందింది. విద్యకు అవకాశాలు పెరుగుతున్నప్పుడు మరియు ఆకాంక్షలు పెరుగుతున్నప్పుడు, రాబోయే దశాబ్దాలలో దళితులు భారతదేశంలో మార్పుకు

బలమైన మరియు సానుకూల శక్తిగా మారవచ్చు , ప్రత్యేకించి వారు భాష మరియు మతం యొక్క అడ్డంకులను దాటి తమను తాము వ్యవస్థీకరించుకోగలిగితే.

5.బాలల హక్కుల్ని వివరించి భారత దేశం లో అవి ఎలా రక్షింపబడుతున్నాయో వివరింపుము?

జ. బాలల హక్కులు అంటే, పిల్లలకు ప్రత్యేకంగా వచ్చే హక్కులు, సంరక్షణ, రక్షణ, విద్య, ఆరోగ్యం, సురక్షితమైన వాతావరణం వంటి అవకాశాలను కల్పించే హక్కులు.

బాలల హక్కుల ప్రాముఖ్యత:

- పిల్లల ఆరోగ్యకరమైన అభివృద్ధి వల్లే సమాజం భవిష్యత్తు శ్రేయస్సు సాధిస్తుంది.
- పిల్లలు ఇంకా అభివృద్ధి చెందుతున్నందున, వారు పేదరికం, తగినంత ఆరోగ్య సంరక్షణ, పోషకాహారం, సురక్షితమైన నీరు వంటి పేలవమైన జీవన పరిస్థితులకు గురవుతారు.

బాలల హక్కుల రక్షణ:

- పిల్లలకు పుట్టే హక్కు, ఆహారం, ఆశ్రయం, దుస్తులు కనీస ప్రమాణాలను పొందే హక్కు ఉంది.
- ఇంట్లో మరియు ఇతర చోట్ల నిర్లక్ష్యం, దోపిడీ, దుర్వినియోగం నుండి రక్షించబడే హక్కు పిల్లలకి ఉంది.
- విద్య, ఆరోగ్యం, రక్షణ, భాగస్వామ్యం, అభివృద్ధి, గుర్తింపు, వ్యక్తీకరణ, వివక్షత లేని హక్కు, సురక్షితమైన వాతావరణం వంటివి బాలల హక్కులు.
 - భారతదేశంలో పిల్లల హక్కులను రక్షించడానికి మరియు ప్రోత్సహించడానికి పెద్ద సంఖ్యలో చట్టాలు ఉన్నప్పటికీ, పిల్లల ఆందోళనలను ప్రధానంగా హక్కుల సమస్యగా కాకుండా సంక్షేమ సమస్యగా చూస్తారు. పిల్లల కోసం చట్టపరమైన హక్కుల ఆధారిత విధానాన్ని అభివృద్ధి చేయడం ద్వారా, చైల్డ్ రైట్స్ ఇనిషియేటివ్ (CRI) పిల్లల హక్కుల ఉల్లంఘనను ఎదుర్కొంటుంది మరియు న్యాయ వ్యవస్థకు వారి ప్రాప్యతను పెంచుతుంది.

SLIC ఏమి చేస్తుంది?

CRI యొక్క ప్రధాన కార్యకలాపం భారత సుప్రీంకోర్టు మరియు వివిధ హైకోర్టులలో పిల్లలను ప్రభావితం చేసే అంశాలపై ప్రజా ప్రయోజన కేసులు దాఖలు చేయడం . దేశవ్యాప్తంగా ఉన్న జువెనైల్ జస్టిస్ బోర్డులు మరియు చైల్డ్ వెల్ఫేర్ కమిటీలలో చట్టంతో విభేదించే పిల్లలకు మరియు సంరక్షణ మరియు రక్షణ అవసరమైన పిల్లలకు CRI ప్రో-బోనో చట్టపరమైన సేవలను అందిస్తుంది . ట్రయల్ కోర్టులలో విచారణ ప్రక్రియల సమయంలో లైంగిక వేధింపులు లేదా బంధన కార్మికుల బాధితులైన పిల్లలకు CRI ప్రాతినిధ్యం వహిస్తుంది మరియు విచారణలో ప్రాసిక్యూషన్ కు సహాయం చేస్తుంది.

- పిల్లల కోసం రూపొందించిన వివిధ చట్టాలు మరియు విధానాలపై పోలీసులు, కార్మిక శాఖలు, పౌర సమాజ సంస్థలు, న్యాయవ్యవస్థ మరియు ప్రభుత్వ అధికారులకు CRI శిక్షణ ఇస్తుంది. పిల్లల కోసం కొత్త చట్టాలు, నియమాలు మరియు విధానాలను రూపొందించడంలో సహాయం అందించడంలో ఇది కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. విధి నిర్వహణలో ఉన్నవారు మరియు హక్కుదారులలో పిల్లల హక్కుల గురించి అవగాహన పెంచడానికి వాస్తవాలను కనుగొనడం, ప్రచారాలు, పుస్తకాలు మరియు పోస్టర్లను ప్రచురిస్తుంది, సంప్రదింపులు, సమావేశాలు మరియు న్యాయ సమావేశాలను కూడా నిర్వహిస్తుంది.

- బాల కార్మికుల రక్షణ మరియు పునరావాసం కోసం ఏర్పాటు చేసిన ప్రత్యేక టాస్క్ ఫోర్స్ లో CRI భాగం మరియు దాడులు మరియు రెస్క్యూ ఆపరేషన్ల ద్వారా సంక్షోభ పరిస్థితులకు ప్రతిస్పందిస్తుంది. ఇది ఢిల్లీలోని వాయువ్య మరియు మధ్య జిల్లాల్లో సంక్షోభ జోన్ల కేంద్రాన్ని ఏర్పాటు చేసింది , ఇది ఇప్పుడు ఇతర రాష్ట్రాలలో కూడా ప్రతిరూపం అవుతోంది. ఇది పిల్లలకు సంబంధించిన వివిధ పథకాలు మరియు విధానాల అమలును కూడా పర్యవేక్షిస్తుంది. CRI దేశంలోని ఇతర అట్టడుగు సంస్థలతో సన్నిహిత సహకారంతో పనిచేస్తుంది.

• ప్రధాన ఆందోళనలు

.		బాల		కార్మికులు
.		బాలల	అక్రమ	రవాణా
.			విద్య	హక్కు
.	బాలల	ఆరోగ్యం	మరియు	పోషకాహారం
.		బాల్య		వివాహాలు
.		బాల్య		న్యాయం
.	బాలల		లైంగిక	వేధింపులు

• పిల్లలపై హింస మరియు దుర్వినియోగం

SLIC ప్రభావం

చట్టంతో విభేదిస్తున్న పిల్లలకు పునరావాసం కల్పించడం మరియు వారు నేర న్యాయ వ్యవస్థలో చిక్కుకోకుండా చూసుకోవడం కోసం SLIC కృషి చేస్తోంది . జువెనైల్ జస్టిస్ (సంపూర్ణ బెహురా వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా) పై మా పిల్లో సుప్రీంకోర్టు, జెజె చట్టం నిబంధనలను పాటించడంలో ఉల్లంఘనకు పాల్పడిన అన్ని రాష్ట్రాలు మరియు కేంద్రపాలిత ప్రాంతాలను ఈ క్రింది విధంగా ఆదేశించింది:

- జిల్లా శీగల్ ఎయిడ్ సర్వీసెస్ అధారిటీ ద్వారా స్పెషల్ జువెనైల్ పోలీస్ యూనిట్లకు పూర్తి శిక్షణ
- ప్రతి జిల్లాలో జువెనైల్ జస్టిస్ బోర్డులను ఏర్పాటు చేయండి
- సామాజిక కార్యకర్తల చురుకైన భాగస్వామ్యంతో బోర్డు ప్రతిరోజు మావేశమయ్యేలా చూసుకోవడం ద్వారా పెండెన్సీని తగ్గించండి
- శీగల్ ఎయిడ్ న్యాయవాదులకు శిక్షణ ఇవ్వడానికి మరియు ప్రతి జిల్లాలో వారి తగినంత ఉనికిని నిర్ధారించుకోవడానికి ఒక మాడ్యూల్ను సృష్టించండి
- ఇంటిగ్రేటెడ్ చైల్డ్ ప్రొటెక్షన్ స్కీమ్ అమలును ప్రోత్సహించండి
- ప్రతి రాష్ట్రంలో చైల్డ్ రైట్స్ ప్రొటెక్షన్ కమిషన్ను ఏర్పాటు చేయండి

బాల్య వివాహాలను ఎదుర్కోవడానికి తప్పనిసరి వివాహ నమోదు చట్టాన్ని రూపొందించాలని రాష్ట్రం కోరుతూ మరియు బాల్య వివాహ నిషేధ చట్టం యొక్క తప్పనిసరి నిబంధనలు మరియు నియమాలను ఖచ్చితంగా పాటించేలా చూసుకోవడానికి సిఆర్ఐ ఒడిశా హైకోర్టులో (తుది విచారణ పెండింగ్‌లో ఉంది) పిల్ దాఖలు చేసింది .

జాతీయ బాలల హక్కుల పరిరక్షణ కమిషన్ (NCPCR) బాలల హక్కుల సార్వత్రికత మరియు ఉల్లంఘనారహిత సూత్రాన్ని నొక్కి చెబుతుంది మరియు దేశంలోని అన్ని బాలల సంబంధిత విధానాలలో అత్యవసరతను గుర్తిస్తుంది. కమిషన్‌కు, 0 నుండి 18 సంవత్సరాల వయస్సు గల పిల్లలందరి రక్షణకు సమాన ప్రాముఖ్యత ఉంది. అందువల్ల, విధానాలు అత్యంత దుర్బలమైన పిల్లలకు ప్రాధాన్యత చర్యలను నిర్వచిస్తాయి. ఇందులో వెనుకబడిన ప్రాంతాలు లేదా కొన్ని పరిస్థితులలో సంఘాలు లేదా పిల్లలపై దృష్టి పెట్టడం మొదలైనవి ఉన్నాయి. కొంతమంది పిల్లలను మాత్రమే సంబోధించడంలో, నిర్వచించబడిన లేదా లక్ష్యంగా చేసుకున్న వర్గాలలోకి రాని అనేక మంది దుర్బల పిల్లలను మినహాయించడం తప్పు అని NCPCR విశ్వసిస్తుంది. ఆచరణలోకి అనువదించబడినప్పుడు, అన్ని పిల్లలను చేరుకునే పని రాజీపడుతుంది మరియు బాలల హక్కుల ఉల్లంఘనను సామాజికంగా సహించడం కొనసాగుతుంది. వాస్తవానికి ఇది లక్ష్యంగా చేసుకున్న జనాభా కార్యక్రమంపై కూడా ప్రభావం చూపుతుంది. అందువల్ల, బాలల హక్కుల రక్షణకు అనుకూలంగా పెద్ద వాతావరణాన్ని నిర్మించడంలో మాత్రమే లక్ష్యంగా చేసుకున్న పిల్లలు కనిపించడం మరియు వారి హక్కులను పొందేందుకు విశ్వాసం పొందడం జరుగుతుందని ఇది భావిస్తుంది.

అదేవిధంగా, కమిషన్‌కు, బిడ్డ అనుభవిస్తున్న ప్రతి హక్కును పరస్పరం బలోపేతం చేసుకునే మరియు పరస్పరం ఆధారపడినదిగా చూస్తారు. అందువల్ల హక్కుల స్థాయి సమస్య తలెత్తదు. 18 సంవత్సరాల వయస్సులో తన అన్ని హక్కులను

అనుభవిస్తున్న బిడ్డ ఆమె పుట్టినప్పటి నుండి ఆమె అన్ని హక్కులను పొందడంపై ఆధారపడి ఉంటుంది. అందువల్ల, అన్ని దశలలో విధానపరమైన జోక్యాలు ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుంటాయి. కమిషన్‌కు, పిల్లల అన్ని హక్కులు సమాన ప్రాముఖ్యతను కలిగి ఉంటాయి.

- సంస్థ నిర్మాణం
- రాజ్యాంగం
- విధులు మరియు అధికారాలు
- పరిపాలన మరియు ఆర్థికం
- ఇతర చట్టాల కింద బాధ్యతలు

6. మానవ హక్కుల పరిరక్షణలో సమాజం యొక్క పాత్ర ను వివరింపుము ?

జ. మానవ హక్కుల పరిరక్షణలో సమాజం పాత్ర చాలా ముఖ్యమైనది. సమాజం, ప్రభుత్వాలు, ప్రభుత్వేతర సంస్థలు, మరియు ప్రజలు కలిసి మానవ హక్కులను రక్షించవచ్చు.

సమాజం యొక్క పాత్ర

- సమాజం మానవ హక్కుల సమస్యలు మరియు ఉల్లంఘనలపై అవగాహన పెంచడంలో సహాయపడుతుంది.
- కొత్త మానవ హక్కుల ప్రమాణాలు, యంత్రాంగాలు, మరియు సంస్థలను అభివృద్ధి చేయడంలో సహాయపడుతుంది.
- మానవ హక్కుల సమస్యలకు వనరులు మరియు ప్రజా మద్దతును సమీకరించడంలో సహాయపడుతుంది.
- మానవ హక్కుల రక్షణ మరియు సాక్షాత్కారాన్ని కోరుతుంది.
- వ్యక్తిగతంగా మరియు ఇతరులతో కలిసి మానవ హక్కుల పనిని నిర్వహిస్తుంది.
- సంఘాలు మరియు ప్రభుత్వేతర సంస్థలను ఏర్పాటు చేస్తుంది.

మానవ హక్కుల పరిరక్షణకు జోక్యాలు

మానవ హక్కులను కాపాడటం అంటే ప్రజలు కొంతవరకు మంచి, మానవీయ చికిత్స పొందుతున్నారని నిర్ధారించుకోవడం. మానవ హక్కులను కాపాడే రాజకీయ వ్యవస్థలు ప్రపంచ సంఘర్షణ ముప్పును తగ్గిస్తాయని భావించినందున, అన్ని దేశాలు మానవ హక్కుల పట్ల ప్రపంచవ్యాప్తంగా గౌరవాన్ని ప్రోత్సహించడంలో పాత్ర పోషిస్తాయి.[8] అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల చట్టం, మానవతా జోక్య చట్టం మరియు శరణార్థి చట్టం అన్నీ జీవించే హక్కును మరియు భౌతిక సమగ్రతను కాపాడతాయి మరియు రాష్ట్ర అపరిమిత శక్తిని పరిమితం చేయడానికి ప్రయత్నిస్తాయి. ఈ చట్టాలు మానవాళిని కాపాడటం మరియు ప్రజల ఆరోగ్యం, ఆర్థిక శ్రేయస్సు, సామాజిక స్థిరత్వం మరియు రాజకీయ శాంతిని సవాలు చేసే దేని నుండి అయినా

రక్షించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకున్నాయి. అటువంటి చట్టాల వెనుక వివక్షత లేని సూత్రం ఉంది, హక్కులు విశ్వవ్యాప్తంగా వర్తిస్తాయనే భావన.

మానవ హక్కులను పరిరక్షించాల్సిన బాధ్యత అన్నింటికంటే ముందు రాష్ట్రాలదే. అయితే, చాలా సందర్భాలలో ప్రభుత్వ అధికారులు మరియు ప్రభుత్వ అధికారులు ప్రాథమిక మానవ హక్కులను ఉల్లంఘించే విధానాలను అమలు చేస్తారు. రాజకీయ నాయకులు మరియు రాష్ట్ర అధికారులు చేసే ఇటువంటి అధికార దుర్వినియోగం మారణహోమం, యుద్ధ నేరాలు మరియు మానవాళిపై నేరాలు వంటి వినాశకరమైన ప్రభావాలను కలిగి ఉంటుంది. అధికారంలో ఉన్నవారు మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలకు బాధ్యత వహిస్తే మానవ హక్కులను కాపాడటానికి ఏమి చేయవచ్చు? మానవ హక్కులను కాపాడటానికి బయటి శక్తులు జోక్యం చేసుకోగలవా?

మానవతావాద జోక్యం

కొన్ని సందర్భాల్లో, మానవ హక్కులను కాపాడటం మరియు శాంతిని కాపాడటం అనే అవసరం మానవతావాద జోక్యానికి దారితీసింది. అంతర్జాతీయంగా ప్రభుత్వాలు మానవ హక్కులను గౌరవించడం ప్రతికూల విధిని మాత్రమే కాకుండా, ఈ హక్కులను కాపాడటం, జీవితాన్ని కాపాడటం మరియు ఇతరుల హక్కులను ఉల్లంఘించకుండా ప్రజలను రక్షించడం వంటి సానుకూల విధిని కలిగి ఉన్నాయనే భావన వైపు మనం కదులుతున్నామని ఆధారాలు ఉన్నాయి. జోక్యం చేసుకోవాల్సిన రాష్ట్రాల విధులు సామీప్యత ద్వారా నిర్ణయించబడకూడదని, సంక్షోభం యొక్క తీవ్రత ద్వారా నిర్ణయించబడాలని చాలామంది నమ్ముతారు.

సైన్యంతో కూడిన రెండు రకాల మానవతా జోక్యాలు ఉన్నాయి: ఒకే రాష్ట్రం చేసే ఏకపక్ష జోక్యాలు మరియు రాష్ట్రాల సమూహం చేసే సమిష్టి జోక్యాలు. సాపేక్షంగా కొన్ని రాష్ట్రాలు తమంతట తాముగా జోక్యం చేసుకోవడానికి తగినంత శక్తి మరియు సామర్థ్యాన్ని కలిగి ఉన్నందున, చాలా ఆధునిక జోక్యాలు సమిష్టిగా ఉంటాయి.

ప్రస్తుతం బహుపాక్షిక జోక్యం మాత్రమే ఆమోదయోగ్యమైన రూపం అనే సాధారణ ఏకాభిప్రాయం ఉందని కొందరు వాదిస్తున్నారు.

బయటి దేశాలు ఎప్పుడు, ఎంతవరకు ఇటువంటి జోక్యాలలో పాల్గొనవచ్చునే దానిపై చాలా భిన్నాభిప్రాయాలు ఉన్నాయి. మరింత ప్రత్యేకంగా, ఇతర దేశాలలో వ్యక్తుల మానవ హక్కులను కాపాడటానికి సైనిక శక్తిని ఉపయోగించడం యొక్క ప్రభావం గురించి చర్చ జరుగుతోంది . ఈ రకమైన చర్చ ఎక్కువగా రాష్ట్ర సార్వభౌమాధికారం మరియు వ్యక్తుల హక్కుల మధ్య ఉద్రిక్తత నుండి వచ్చింది.

కొందరు రాష్ట్ర సార్వభౌమాధికారం మరియు జోక్యం చేసుకోకపోవడం అనే సూత్రాలను సమర్థిస్తారు మరియు ఇతర రాష్ట్రాలు తమ స్వంత మార్గాన్ని నిర్ణయించుకోవడానికి అనుమతించబడాలని వాదిస్తారు. రాష్ట్ర సార్వభౌమాధికారం మరియు బలప్రయోగం చేయకపోవడం అనే సూత్రాలు అంతర్జాతీయ చట్టపరమైన క్రమంలో అధికారిక వనరుగా పరిగణించబడే ఐక్యరాజ్యసమితి చార్టర్‌లో పొందుపరచబడిందని వారు ఎత్తి చూపారు. ఈ వాదన ప్రకారం, వివిధ రాష్ట్రాలు న్యాయం గురించి విభిన్న భావనలను కలిగి ఉంటాయి మరియు అంతర్జాతీయ సహజీవనం బహుత్వ నీతిపై ఆధారపడి ఉంటుంది, దీని ద్వారా ప్రతి రాష్ట్రం దాని స్వంత మంచి భావనను సమర్థించగలదు. ఈ సమూహంలో, "సార్వత్రిక న్యాయం యొక్క భావనలను గ్రహించే అవకాశాల గురించి లోతైన సందేహం ఉంది." మరొక దేశంలో మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనగా పరిగణించబడే వాటిని నిర్ధారించే రాష్ట్రాలు ఆ దేశం యొక్క స్వయం నిర్ణయాధికార హక్కుతో జోక్యం చేసుకుంటాయి. సార్వభౌమాధికారం (లేదా ఆ విషయంలో మానవ హక్కులు) పట్ల అస్థిరమైన గౌరవం ద్వారా అనుమానాలు మరింత తలెత్తుతాయి; అనగా, UN భద్రతా మండలిలోని శాశ్వత సభ్యులు అంతర్జాతీయ సూత్రాలను వర్తింపజేయడంపై అపారమైన అభిప్రాయాన్ని కలిగి ఉన్నారు. అదనంగా, కొన్ని దేశాలు మానవ హక్కులను గౌరవించాలని కోరడం ఘర్షణకు కారణమవుతుంది మరియు విస్తృతమైన విభేదాలకు దారితీస్తుంది. అందువల్ల, జోక్యం చేసుకునే చర్యలు

అంతరాష్ట్ర క్రమాన్ని దెబ్బతీస్తాయి మరియు మరింత సంఘర్షణకు దారితీయవచ్చు. రాష్ట్రాలు జోక్యం చేసుకోకపోవడం అనే నియమాన్ని పక్కన పెడితే తద్వారా మరింత ఎక్కువ మానవ బాధలు సంభవించవచ్చు.

మానవతావాద జోక్యం సూత్రప్రాయంగా రాష్ట్రాల ప్రాదేశిక సమగ్రతకు మరియు రాజకీయ స్వాతంత్ర్యానికి ముప్పు కలిగించదని మరికొందరు అభిప్రాయపడుతున్నారు. లక్ష్యంగా ఉన్న రాష్ట్రాన్ని అస్థిరపరచడం మరియు దాని వ్యవహారాల్లో జోక్యం చేసుకోవడం కంటే, మానవతావాద జోక్యం చట్ట పాలనను పునరుద్ధరించడం మరియు వ్యక్తుల పట్ల మానవీయంగా వ్యవహరించడాన్ని ప్రోత్సహించడం లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.

ఇంకా, ఈ విధానాన్ని సమర్థించే వ్యక్తులు "అంతర్జాతీయ సమాజం యొక్క అప్రమత్తమైన కన్ను మాత్రమే అంతర్జాతీయ ప్రమాణాలను సరిగ్గా పాటించేలా చూడగలదు, ఇది ఒక రాష్ట్రం లేదా మరొక రాష్ట్రం యొక్క ప్రయోజనాల కోసం కాదు, వ్యక్తుల ప్రయోజనాల కోసం" అని వాదిస్తున్నారు. కొంత ఉద్రిక్తత లేదా అసమ్మతిని కలిగించినప్పటికీ, జాతి నిర్మూలన మరియు మానవాళిపై నేరాలు వంటి మానవ హక్కుల భారీ ఉల్లంఘనలు జోక్యం చేసుకోవాల్సిన అవసరం ఉందని వారు వాదిస్తున్నారు. కొన్ని హక్కులు విడదీయరానివి మరియు సార్వత్రికమైనవి, మరియు "ప్రాథమిక హక్కులను తీవ్రంగా తీసుకోవడం అంటే ప్రతిచోటా వాటి రక్షణకు బాధ్యత వహించడం" అని అర్థం. ఒక రాష్ట్రం తన దారుణమైన చర్యల ద్వారా తన పౌరుల జీవితాలను మరియు హక్కులను నాశనం చేస్తే, అది తాత్కాలికంగా తన చట్టబద్ధత మరియు సార్వభౌమాధికారాన్ని కోల్పోతుంది. అప్పుడు బయటి ప్రభుత్వాలు మానవ హక్కులను రక్షించడానికి మరియు జీవితాలను కాపాడటానికి చర్యలు తీసుకోవడానికి సానుకూల బాధ్యతను కలిగి ఉంటాయి. అదనంగా, మానవ హక్కులను రక్షించే రాజకీయ వ్యవస్థలు ప్రపంచ సంఘర్షణ ముప్పును తగ్గిస్తాయని భావిస్తారు.

అందువల్ల, అంతర్జాతీయ భద్రతను కాపాడటం, న్యాయాన్ని ప్రోత్సహించడం మరియు అంతర్జాతీయ క్రమాన్ని నిర్వహించడం ఆధారంగా కూడా జోక్యం సమర్థించబడవచ్చు. అయినప్పటికీ, ఇతర రాష్ట్రాల్లో మానవ హక్కులను కాపాడటానికి ప్రభుత్వాలు తరచుగా సైనిక దళాలు మరియు వనరులను ఇవ్వడానికి ఇష్టపడవు. అదనంగా, మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను అంతం చేయడానికి హింసను ఉపయోగించడం వలన నైతిక సందిగ్ధత ఏర్పడుతుంది, ఎందుకంటే అలాంటి జోక్యాలు అమాయకుల ప్రాణాలను మరింత కోల్పోయే అవకాశం ఉంది. అందువల్ల, మానవతా లక్ష్యాలను సాధించడానికి అవసరమైన అతి తక్కువ శక్తిని ఉపయోగించడం అత్యవసరం మరియు జోక్యం మంచి కంటే ఎక్కువ హాని చేయకూడదు. చివరగా, జోక్యం చట్టబద్ధమైనదని మరియు నిజమైన మానవతా ఆందోళనల ద్వారా ప్రేరేపించబడిందని నిర్ధారించుకోవాల్సిన అవసరం ఉంది. జోక్యం యొక్క ఉద్దేశ్యాలు రాజకీయేతరమైనవి మరియు ఆసక్తిలేనివిగా ఉండాలి. అయితే, జోక్యం యొక్క నష్టాలు మరియు ఖర్చులు ఎక్కువగా ఉంటే, రాష్ట్రాలు తమ సొంత ప్రయోజనాలు కలిగి ఉంటే తప్ప జోక్యం చేసుకునే అవకాశం లేదు. ఈ కారణంగా, జోక్యం ఎప్పుడైనా స్వార్థం కంటే మానవతా ఆందోళనల ద్వారా నడపబడుతుందా అని కొందరు అనుమానిస్తున్నారు.

మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను నిజంగా పరిష్కరించడానికి, ఈ ఉల్లంఘనలకు గల కారణాలను అర్థం చేసుకోవడానికి మనం కృషి చేయాలని చాలామంది గమనిస్తున్నారు. ఈ కారణాలు అభివృద్ధి చెందకపోవడం, ఆర్థిక ఒత్తిళ్లు, సామాజిక సమస్యలు మరియు అంతర్జాతీయ పరిస్థితులతో సంబంధం కలిగి ఉంటాయి. నిజానికి, అణచివేత, వివక్షత మరియు మానవ హక్కులను తిరస్కరించే ఇతర కారణాలు లోతైన మరియు సంక్లిష్టమైన రాజకీయ, సామాజిక మరియు ఆర్థిక సమస్యల నుండి ఉద్భవించాయి. ఈ మూల కారణాలను అర్థం చేసుకోవడం మరియు మెరుగుపరచడం ద్వారా మరియు ప్రజాస్వామ్యం మరియు పౌర సమాజం రెండింటినీ బలోపేతం చేయడం ద్వారా మాత్రమే మనం మానవ హక్కులను నిజంగా రక్షించగలము.

శాంతి నిర్మాణ దశలో మానవ హక్కుల పునరుద్ధరణ

సంఘర్షణ తర్వాత, హింస మరియు అనుమానం తరచుగా కొనసాగుతాయి. మానవ హక్కుల పరిశీలనకు ప్రధాన బాధ్యత వహించే ప్రభుత్వ సంస్థలు మరియు న్యాయవ్యవస్థ తరచుగా సంఘర్షణ ద్వారా తీవ్రంగా బలహీనపడతాయి లేదా దానిలో భాగస్వాములుగా ఉంటాయి. అయినప్పటికీ, యుద్ధంతో దెబ్బతిన్న సమాజాల పునరావాసానికి మానవ హక్కుల పరిస్థితిలో సాధారణ మెరుగుదల చాలా అవసరం. గత నేరాల గురించి నిజం బయటపడకపోతే మరియు మానవ హక్కులను రక్షించకపోతే సమాజ స్థాయిలో దురాగతాలు మరియు సయోధ్య వల్ల కలిగే మానసిక మచ్చలను నయం చేయడం సాధ్యం కాదని చాలామంది వాదిస్తున్నారు. రాజకీయ స్థిరత్వాన్ని కాపాడుకోవడానికి, మానవ హక్కుల అమలును సమర్థవంతంగా నిర్వహించాలి. అపనమ్మకం మరియు ద్రోహం యొక్క సమస్యలను పరిష్కరించాలి మరియు చట్ట పాలనను పునరుద్ధరించాలి. అటువంటి వాతావరణంలో, మాజీ ప్రత్యర్థులు శాంతిని విడిచిపెట్టరని కనీసం అంతర్లీన హామీలను అందించడంలో అంతర్జాతీయ సమాజం తరచుగా ముఖ్యమైన సహాయక పాత్రను పోషిస్తుంది. అన్ని అంతర్జాతీయ నిబంధనలు సాంస్కృతిక వివరణకు లోబడి ఉంటాయి కాబట్టి, సంఘర్షణానంతర సమాజాలలో మానవ హక్కుల పునరుద్ధరణకు సహాయపడే బాహ్య ఏజెంట్లు మానవ హక్కుల నిబంధనలను వ్యక్తీకరించడానికి స్థానిక పదాలను కనుగొనడంలో జాగ్రత్తగా ఉండాలి. మానవ హక్కులు సిద్ధాంతపరంగా సార్వత్రికమైనవి అయితే, ప్రాథమిక అవసరాలకు హామీ ఇవ్వవలసిన ఆలోచనలు సాంస్కృతిక, రాజకీయ, ఆర్థిక మరియు మతపరమైన పరిస్థితులకు అనుగుణంగా మారుతూ ఉంటాయి. పర్యవసానంగా, మానవ హక్కులను ప్రోత్సహించడానికి మరియు రక్షించడానికి విధానాలను సాంస్కృతికంగా స్వీకరించాలి, తద్వారా అంతర్గత వ్యవహారాల్లోకి చొరబడటంపై అపనమ్మకం మరియు అవగాహనలను నివారించవచ్చు.

సంఘర్షణానంతర సమాజాలలో మానవ హక్కుల ప్రమాణాలను ప్రోత్సహించడానికి, అనేక మానసిక సమస్యలను పరిష్కరించాలి. సమాజాలు కొత్త సామాజిక నిబంధనలను ప్రవేశపెట్టాలి లేదా పాత నైతిక ప్రమాణాలను తిరిగి స్థాపించాలి. గత అన్యాయాలను పరిష్కరించే మరియు భవిష్యత్తులో మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను నిరోధించే కార్యక్రమాలను వారు రూపొందించాలి. మానవ హక్కులు పునరుద్ధరణ యొక్క మరొక విభజించబడిన అంశంగా మారకూడదు, కానీ అన్ని శాంతి నిర్మాణ మరియు పునర్నిర్మాణ కార్యకలాపాలలో నింపబడాలి . ప్రజాస్వామ్యీకరణ అనేది రాజకీయ మరియు సామాజిక హక్కుల పునరుద్ధరణను సూచిస్తుంది. ప్రభుత్వ అధికారులు మరియు భద్రతా మరియు పోలీసు దళాల సభ్యులు తమ విధులను నిర్వర్తించడంలో ప్రాథమిక హక్కులను పాటించడానికి శిక్షణ పొందాలి. చివరగా, గత ఉల్లంఘనలను క్షమించగలగడం సమాజ సయోధ్యకు ప్రధానమైనది .

హక్కుల రక్షణ పద్ధతులు

మానవ హక్కులను ముందుకు తీసుకెళ్లడానికి మరియు రక్షించడానికి వివిధ పద్ధతులు అందుబాటులో ఉన్నాయి:

- హింసాత్మక సంఘర్షణ సమయంలో, శరణార్థులను మరియు యుద్ధ బాధితులను వారి సమాజాలలో చుట్టుపక్కల జరిగే ఏదైనా హింస నుండి రక్షించడానికి సురక్షితమైన స్వర్గధామాలు కొన్నిసార్లు మానవ జీవితాలను కాపాడటానికి సహాయపడతాయి.
- హింసాత్మక సంఘర్షణ తగ్గుముఖం పట్టడం ప్రారంభించినప్పుడు, వివాదాస్పదులను భౌతికంగా వేరు చేయడానికి మరియు మరింత హింసను నిరోధించడానికి శాంతి పరిరక్షక వ్యూహాలు చాలా ముఖ్యమైనవి. హింస నివారణ విధానాలతో కలిసి ఈ చర్యలు మానవ జీవితాలను కాపాడటానికి సహాయపడతాయి. సమూహాల మనుగడను నిర్ధారించడానికి మరియు శాంతికి

తిరిగి రావడానికి అవసరమైన పరిస్థితులను సృష్టించడానికి హింస వాడకాన్ని పరిమితం చేయడం చాలా ముఖ్యం.

- మానవ హక్కుల గురించిన విద్య సాధారణ ప్రజా విద్యలో భాగం కావాలి. మానవ హక్కుల గురించిన జ్ఞానాన్ని పెంచడానికి సాంకేతిక మరియు ఆర్థిక సహాయం అందించాలి. చట్ట అమలు కోసం మానవ హక్కుల ప్రమాణాలను పాటించేలా పోలీసు మరియు భద్రతా దళాల సభ్యులకు శిక్షణ ఇవ్వాలి. న్యాయవాదులు మరియు న్యాయమూర్తులకు శిక్షణ ఇవ్వడానికి పరిశోధనా సంస్థలు మరియు విశ్వవిద్యాలయాలను బలోపేతం చేయాలి. దీర్ఘకాలికంగా మానవ హక్కుల ప్రమాణాలను నిలబెట్టడానికి, వాటి విలువలు సమాజంలోని అన్ని స్థాయిలలో విస్తరించాలి.
- సమాజంలో అపనమ్మకం, భయం మరియు దుఃఖాన్ని అధిగమించడానికి వివిధ జాతుల ప్రజలను సమీకరించే సంభాషణా బృందాలను నిర్వహించాలి. ప్రతి వైపు సాధారణ ప్రజల భావాలను తెలుసుకోవడం శత్రు సమూహం యొక్క రాక్షస ఇమేజ్ ను మార్చడానికి సహాయపడుతుంది . ఏమి జరిగిందనే దాని గురించి సత్యాన్ని కనుగొనడంలో అట్టడుగు స్థాయిలో ఉన్న పార్టీలకు సంభాషణ సహాయపడుతుంది మరియు క్షమాపణ మరియు క్షమాపణకు అవకాశాలను అందిస్తుంది.
- బాహ్య నిపుణులు పత్రికా స్వేచ్ఛ చట్టాలు, మైనారిటీ చట్టాలు మరియు లింగ సమానత్వాన్ని నిర్ధారించే చట్టాలను రూపొందించడంలో చట్టపరమైన సహాయం మరియు మార్గదర్శకత్వం అందించగలరు. ప్రాథమిక రాజకీయ మరియు ఆర్థిక హక్కులకు హామీ ఇచ్చే రాజ్యాంగాన్ని రూపొందించడంలో కూడా వారు సహాయం చేయగలరు.
- మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలకు పాల్పడేవారు తమ కార్యకలాపాలు రహస్యంగా ఉండే సందర్భాలలో అలా చేయడం చాలా సులభం.

అంతర్జాతీయ సాక్షులు , పరిశీలకులు మరియు విలేకరులు మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను ప్రజల దృష్టికి తీసుకురావడానికి మరియు మరింత హింసను నిరుత్సాహపరిచేందుకు స్వల్ప ఒత్తిడిని కలిగించవచ్చు. మానిటర్లు ఉల్లంఘనలను బహిర్గతం చేయడమే కాకుండా, మానవ హక్కుల సాధనలో ఏదైనా పురోగతి గురించి ప్రజలకు అవగాహన కల్పించాలి. దర్భాప్తు ఫలితాలు బహిరంగంగా ప్రకటించిన తర్వాత సరైన చర్యతీసుకున్నారని నిర్ధారించుకోవడానికి, అన్యాయాన్ని పరిష్కరించడానికి సమర్థవంతమైన యంత్రాంగాలు అమలులో ఉండాలి.

- రాజకీయ పరివర్తన తర్వాత కొన్నిసార్లు సత్య కమిషన్లు ఏర్పాటు చేయబడతాయి. మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనల వారసత్వాన్ని ఎదుర్కోవడానికి స్థాపించబడిన ఇతర సంస్థల నుండి వాటిని వేరు చేయడానికి, సత్య కమిషన్లను "ఒక నిర్దిష్ట దేశంలో మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనల గత చరిత్రను పరిశోధించడానికి ఏర్పాటు చేయబడిన సంస్థలు -- వీటిలో సైన్యం లేదా ఇతర ప్రభుత్వ దళాలు లేదా సాయుధ ప్రతిపక్ష దళాల ఉల్లంఘనలు కూడా ఉండవచ్చు" అని అర్థం చేసుకోవచ్చు. అవి గతంలో జరిగిన దుర్వినియోగ నమూనాను పరిశోధించే అధికారికంగా మంజూరు చేయబడిన తాత్కాలిక సంస్థలు. గత తప్పులను అంగీకరించడానికి చిహ్నంగా గత దుర్వినియోగాల వివరాలను వెలికితీయడమే వారి లక్ష్యం. వారికి సాధారణంగా కోర్టుల అధికారాలు ఉండవు, లేదా ఉండకూడదు, ఎందుకంటే వారికి సాక్ష్యాలు మరియు నిందితులకు రక్షణ యొక్క ప్రమాణాలు లేవు. అందుకని, వారు సాధారణంగా మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలకు కారణమైన వారి "పేర్లు" చెప్పరు, కానీ నేరాలకు దోహదపడిన సంస్థాగత వైఫల్యాలను సూచిస్తారు. చివరగా, నేరాలు పునరావృతం కాకుండా నిరోధించడానికి మరియు బాధితులకు నష్టపరిహారం అందించడానికి సిఫార్సులను కలిగి ఉన్న నివేదికతో వారు ముగించారు.

- అంతర్జాతీయ యుద్ధ నేరాల న్యాయస్థానాలు ప్రత్యేక న్యాయస్థానాలలో అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల చట్ట ఉల్లంఘనలకు వ్యక్తులను నేరపూరితంగా బాధ్యులుగా చేయడానికి స్థాపించబడ్డాయి. అంతర్జాతీయ సమాజం వాటిని సృష్టించే సంకల్పం చాలా అరుదుగా కలిగి ఉంటుంది. రువాండా మరియు యుగోస్లేవియా యుద్ధ న్యాయస్థానాలతో అనుభవాలు సూచించినట్లుగా, వారు సృష్టించబడిన చోట కూడా, అవి అసంపూర్ణమైనవి. వారు అన్ని నేరస్థులను జవాబుదారీగా ఉంచలేరు మరియు సాధారణంగా అగ్ర నాయకత్వాన్ని లక్ష్యంగా చేసుకుంటారు. అయినప్పటికీ, దురాగతాలకు అంతిమ బాధ్యత వహించే ఉన్నత స్థాయి నిర్ణయాధికారులను శిక్షించడం కష్టం. సంఘర్షణానంతర ప్రభుత్వంలో సభ్యులుగా వారు తరచుగా రాజకీయ రోగనిరోధక శక్తిని పొందుతారు. ప్రజాదరణ పొందిన నాయకుడిని దోషిగా నిర్ధారించడం హింసాత్మక నిరసనలకు దారితీయవచ్చు మరియు కొన్నిసార్లు తిరిగి సంఘర్షణలోకి దిగవచ్చు. నాయకులు శాంతి ఒప్పందాన్ని చర్చించి అమలు చేయవలసి రావచ్చు.

- రాజకీయ మరియు సామాజిక హక్కులను పునరుద్ధరించడానికి వివిధ ప్రజాస్వామ్యీకరణ చర్యలు సహాయపడతాయి. మానవ హక్కుల ప్రమాణాల స్థిరత్వం మరియు దీర్ఘకాలిక మనుగడ కోసం, బలమైన స్థానిక అమలు యంత్రాంగాలను ఏర్పాటు చేయాలి. నిష్పాక్షిక మార్గాలను అందించే మరియు రాజకీయంగా ప్రభావితమైన హింస నుండి వ్యక్తులను రక్షించే స్వతంత్ర న్యాయవ్యవస్థను పునరుద్ధరించాలి. న్యాయమైన ఓటింగ్ విధానాలకు హామీ ఇవ్వడంలో సహాయపడే ఎన్నికల పరిశీలకులు స్థిరమైన మరియు శాంతియుత ఎన్నికలను నిర్ధారించడంలో సహాయపడతారు. మరియు వనరుల పునర్ కేటాయింపులు, పెరిగిన రాజకీయ భాగస్వామ్యం మరియు పౌర సమాజాన్ని బలోపేతం చేయడం వంటి వివిధ సామాజిక నిర్మాణ మార్పులు ప్రజల ప్రాథమిక అవసరాలను తీర్చడంలో సహాయపడతాయి.

- మానవతా సహాయం మరియు అభివృద్ధి సహాయం హింసాత్మక సంఘర్షణ పౌరులపై చూపే ప్రభావాన్ని తగ్గించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. సంఘర్షణ సమయంలో, మానవ ప్రాణనష్టాలను నివారించడం మరియు ప్రాథమిక మనుగడ అవసరాలను తీర్చడం ప్రాథమిక లక్ష్యం. ఈ ప్రాథమిక అంశాలలో నీరు, పారిశుధ్యం, ఆహారం, ఆశ్రయం మరియు ఆరోగ్య సంరక్షణ ఉన్నాయి. సహాయం స్థానభ్రంశం చెందిన వారికి కూడా సహాయపడుతుంది మరియు పునరావాస పనులకు మద్దతు ఇస్తుంది. సంఘర్షణ ముగిసిన తర్వాత, మౌలిక సదుపాయాలు, సంస్థలు మరియు ఆర్థిక వ్యవస్థను పునర్నిర్మించే పునర్నిర్మాణ కార్యక్రమాలను ముందుకు తీసుకెళ్లడానికి అభివృద్ధి సహాయం సహాయపడుతుంది . ఈ సహాయం దేశాలు తిరిగి సంఘర్షణలోకి జారుకునే బదులు శాంతియుత అభివృద్ధిని సాధించడానికి సహాయపడుతుంది.

ముగింపు

అంతర్జాతీయ మానవ హక్కుల చట్టం యొక్క విస్తరణ తరచుగా ఆచరణతో సరిపోలడం లేదు. అయినప్పటికీ, సంఘర్షణ పరిష్కారం మరియు తరువాత పునర్నిర్మాణ ప్రక్రియకు మానవ హక్కుల రక్షణ ముఖ్యమని ఏకాభిప్రాయం పెరుగుతోంది. ఈ లక్ష్యాలను సాధించడానికి, మానవ హక్కుల ఉల్లంఘనలను అంతం చేయడానికి మరియు భవిష్యత్తులో అవి గౌరవించబడే వాతావరణాన్ని సృష్టించడానికి అంతర్జాతీయ సమాజం అనేక యంత్రాంగాలను గుర్తించింది. అవి ప్రత్యామ్నాయాలు కావు, కానీ ప్రతి ఒక్కటి గతాన్ని ఎదుర్కోవడంలో మరియు ఉజ్వల భవిష్యత్తును ఊహించడంలో ముఖ్యమైన ప్రయోజనాలను అందిస్తుంది.

7. వినియోగదారుల రక్షణ హక్కులు వివరించండి ?

జ. వినియోగదారుల రక్షణ చట్టం ప్రకారం, వినియోగదారులకు ఈ హక్కులు ఉన్నాయి:

- ప్రాణానికి, ఆస్తికి ప్రమాదకరమైన వస్తువులు, సేవల నుండి రక్షణ పొందడం
- వస్తువుల నాణ్యత, పరిమాణం, సామర్థ్యం, స్వచ్ఛత, ప్రమాణం, ధర గురించి తెలుసుకోవడం
- అన్యాయమైన వాణిజ్య పద్ధతుల నుండి రక్షణ పొందడం
- భద్రత హక్కు
- ఆరోగ్యానికి హాని కలిగించే ఉత్పత్తుల నుండి రక్షణ పొందడం

వినియోగదారుల రక్షణ చట్టం ప్రకారం, వినియోగదారుల వివాదాలను పరిష్కరించడానికి వివిధ సంస్థలు ఉన్నాయి. వీటిని జిల్లా, రాష్ట్ర, జాతీయ స్థాయిలో వినియోగదారుల వివాదాల పరిష్కార సంస్థలు అంటారు.

వినియోగదారుల రక్షణ చట్టం ప్రకారం, వినియోగదారులు ఫిర్యాదు చేయడానికి ఈ విధంగా చేయవచ్చు:

- 1800-11-4000 లేదా 1915 టోల్ ఫ్రీ నంబర్‌కు కాల్ చేసి ఏజెంట్‌తో మాట్లాడవచ్చు
- పోర్టల్‌లో నమోదు చేసుకోవచ్చు
- వినియోగదారు ఐడి మరియు పాస్‌వర్డ్‌ను పొందవచ్చు

చారిత్రక ప్రాముఖ్యం

భారతదేశం 1989 నుంచి మార్చి నెల 15వ తేదీ నాడు జాతీయ వినియోగదారుల దినాన్ని పాటిస్తూ వస్తోంది. ఈ రోజుకు చారిత్రక ప్రాముఖ్యం కూడా ఉంది. 1962 మార్చి 15వ తేదీ నాడు అమెరికా దిగువ సభలో వినియోగదారు హక్కుల బిల్లును ప్రతిపాదించడం జరిగింది. ఆ సందర్భంగా అధ్యక్షుడు జాన్ ఎఫ్. కెన్నెడీ ప్రసంగిస్తూ “వినియోగదారుకు నాసిరకం ఉత్పత్తులను ఇచ్చినట్లయితే, ధరలు మరీ ప్రియంగా

ఉంటే, ఔషధాలు సురక్షితంగా లేకపోతే లేదా గుణహీనంగా ఉంటే, వినియోగదారు పూర్తి సమాచారం తెలుసుకోకుండా ఏదైనా వస్తువును కొనుగోలుకు ఎంపిక చేసుకోంటే- అటువంటప్పుడు డాలర్ తన విలువను కోల్పోయినట్లవుతుంది. వినియోగదారు ఆరోగ్యానికి, భద్రతకు ముప్పు ఏర్పడవచ్చు; దేశ ప్రయోజనం దెబ్బతింటుంది కూడా” అన్నారు. ఆ రోజున యుఎస్ కాంగ్రెస్ లో కెన్నెడీ చేసిన ప్రసంగం యొక్క ప్రాముఖ్యాన్ని, తత్ఫలితంగా రూపొందిన శాసనాన్ని పరిగణనలోకి తీసుకున్న కన్స్ట్యూమర్స్ ఇంటర్ నేషనల్ (సిఐ) 1983 నుంచి ప్రతి సంవత్సరం మార్చి నెలలో 15వ తేదీని ‘ప్రపంచ వినియోగదారు హక్కుల రక్షణ దినం’గా పాటించాలంటూ 1982లో ఒక నిర్ణయం తీసుకుంది. ప్రగతిశీల శాసనాలను ప్రవేశపెట్టడంలో భారతదేశం ఎన్నడూ వెనుకంజ వేయలేదు; ఓటు వేసే హక్కును మహిళలకు ఇచ్చిన ప్రపంచంలోని మొట్టమొదటి దేశాలలో భారతదేశం కూడా ఒకటిగా ఉంది. గాంధీ గారు “మన వాకిట్లోలోకి విచ్చేసే వినియోగదారు ఒక ముఖ్యమైన సందర్భకుడు. అతడు మన మీద ఆధారపడి లేడు. మనం ఆయన మీద ఆధారపడి ఉన్నాం. మన పనిలో అతడు ఒక అంతరాయం కాదు; మన పని యొక్క ఉద్దేశమే అతడు. ఆయనకు సేవ చేయడం ద్వారా మనం అతడికి ఏదో మేలు చేస్తున్నట్లు కాదు; తనకు సేవ చేసే అవకాశాన్ని మనకు కల్పించడం ద్వారా అతడు మనకు మేలు చేస్తున్నాడు” అని చెప్పారు.

వినియోగదారుకున్న హక్కులలో ఆరోగ్యదాయకమైన ఆహారం ఒక హక్కుగా 2015 సంవత్సరంలో ప్రపంచ వినియోగదారు హక్కుల దినం (డబ్ల్యుసిఆర్ డి) సందర్భంగా ప్రత్యేకమైన దృష్టి పెట్టడం జరిగింది. దీనికి అనుగుణంగానే వినియోగదారులు ఆరోగ్యకరమైన ఆహారాన్ని ఎంపిక చేసుకోవడంలో వారికి తోడ్పడాలని కన్స్ట్యూమర్స్ ఇంటర్ నేషనల్ నిర్ణయించింది. వినియోగదారులందరూ కేవలం ఆహార హక్కును మాత్రమే కాకుండా ఆరోగ్యకరమైన ఆహారాన్ని పొందే హక్కును కూడా కలిగివున్నారు. అన్ని దేశాలు కట్టుబడి ఉండగల ఏదైనా ఒక ఒడంబడిక అనేది

వినియోగదారులందరికీ ఆరోగ్యవంతమైన ఆహారం సులువుగా లభించే ఏర్పాటు చేయగలగడంతో పాటు మరింత సమానత్వంతో కూడిన, నిలకడ కలిగిన ఆహార వ్యవస్థకు పూచీపడగలుగుతుంది. ఆహారంతో ముడిపడి ఉండే వ్యాధులు.. స్థూల కాయం, మధుమేహం, గుండె జబ్బు, ఇంకా కొన్ని క్యాన్సర్ లు.. ఇవన్నీ అంతర్జాతీయ స్థాయిలో ప్రజారోగ్య సంక్షోభాన్ని సూచించేవే. పొగ తాగడం వల్ల శరీరంపై పడే ప్రతికూల ప్రభావం కన్నా సరైన రీతిలో లేని ఆహారాన్ని తీసుకోవడమనేది ఆరోగ్యంపై చూపే దుష్ప్రభావమే అధికం. స్థూలకాయులు ప్రపంచ జిడిపి పై చూపుతున్న ప్రభావం యుద్ధ వ్యయం, తుపాకుల హింస, ఉగ్రవాదం వంటివి చూపుతున్న ప్రభావంతో సమానమైందిగా ఉంటోందంటే దీని తీవ్రతను గ్రహించవచ్చును. అనారోగ్యానికి దారితీసే, తక్కువ ధరలకు దొరికే ఆహార పదార్థాలు, బడా అంతర్జాతీయ ఆహార కంపెనీల మార్కెటింగ్ పద్ధతులు, వినియోగదారులకు సరి అయిన సమాచారం అందుబాటులో లేకపోవడం.. ఇవి అన్నీ కలిసి ఆరోగ్యప్రదమైన ఆహారాన్ని ఎంచుకోవడాన్ని కష్టతరంగా మార్చివేస్తున్నాయి. మనుషుల ఒళ్లు పెరిగిపోతుండడానికి, ఆహార సంబంధిత వ్యాధులకు మూలకారణంగా నిలుస్తున్న అంశాలకు సంబంధించి అంతర్జాతీయ ఏకాభిప్రాయం విస్తృతమవుతున్నప్పటికీ, పారిశ్రామిక రంగం వైపు నుంచి వస్తున్న ప్రతిస్పందన ఆశించిన స్థాయిలో లేదు.

వినియోగదారు హక్కులు

వస్తువులు, సేవల నాణ్యత, సామర్థ్యం, స్వచ్ఛత, ధర, ప్రమాణం.. వీటికి సంబంధించిన సమాచారాన్ని తెలుసుకొనే హక్కు ను కలిగి ఉండటమే వినియోగదారుల యొక్క హక్కు అని అర్థం. వ్యాపారంలోని అనుచిత పద్ధతుల బారిన పడకుండా వినియోగదారును కాపాడవలసివుంటుంది. ఈ హక్కులను గురించి వినియోగదారులు తెలుసుకోవలసిన అవసరం ఎంతయినా ఉంది. వినియోగదారు హక్కులను రక్షించేందుకు భారతదేశంలో బలమైన, స్పష్టమైన చట్టాలు ఉన్నా, దేశంలోని వినియోగదారుల వాస్తవ దురవస్థ అత్యంత నిరుత్సాహకరంగా ఉంది.

వినియోగదారుల హక్కులను పరిరక్షించడానికి అమలవుతున్న వివిధ చట్టాలలో 1986 సంవత్సరంలో వచ్చిన వినియోగదారు రక్షణ చట్టం అత్యంత ముఖ్యమైన చట్టం. ఈ చట్టం ప్రకారం, ప్రతి ఒక్కరు.. వ్యక్తులు, సంస్థ, హిందూ అవిభాజ్య కుటుంబం, కంపెనీ.. వస్తువులను, సేవలను కొనుగోలు చేసేందుకు తమ వినియోగదారు హక్కులను ఉపయోగించే హక్కును కలిగివున్నారు. ఒక వినియోగదారుగా తన మౌలిక హక్కులను గురించి, న్యాయస్థానాలను గురించి, హక్కుల అతిక్రమణ తదుపరి అమలు కావలసిన విధానాలను గురించి కూడా తెలుసుకోవలసివుంది. వినియోగదారు రక్షణ చట్టం, 1986

దేశంలోని వినియోగదారు రక్షణ/వినియోగదారు ఉద్యమంలో అత్యంత ముఖ్యమనదగిన మైలురాళ్లలో ఒకటి వినియోగదారు రక్షణ చట్టం, 1986 కు శాసనరూపాన్ని ఇవ్వడం. వినియోగదారుల కోసం మూడు అంచెలతో కూడిన క్వాసి-జ్యుడీషియల్ కన్స్యూమర్ డిస్ ప్యూట్ రిడ్రెసల్ మెషిన్ రీని జాతీయ, రాష్ట్ర, జిల్లా స్థాయిలలో ఏర్పాటు చేయడం ద్వారా వినియోగదారు హక్కులను ఉత్తమమైన రీతిలో కాపాడడం కోసం ఈ చట్టాన్ని తీసుకువచ్చారు. ఫిర్యాదుల పరిష్కారాన్ని కోరే హక్కు 1986 లో కన్స్యూమర్ ప్రొటెక్షన్ యాక్ట్ (సిఐపిఆర్ఎ) ఆమోదం పొందేందుకు కారణమైంది. దీనిని వినియోగదారుల హక్కుల పత్రం (మాగ్నా కార్టా) గా నిర్వచించడం జరిగింది. అయితే ఇది ఈ హక్కుల లోని ఆరు హక్కులను మాత్రమే గుర్తించింది. అవి.. (1). భద్రత; (2). సమాచారం; (3). ఇష్టం; (4). ప్రాతినిధ్యం; (5). సరిదిద్దడం మరియు (6). వినియోగదారు చైతన్యం. వినియోగదారుల ఫిర్యాదులను పరిష్కరించడం కోసమే 90 - 150 రోజుల పరిమిత వ్యవధిలో న్యాయనిర్ణయం చేయడానికి/ మధ్యవర్తిత్వం వహించడానికి క్వాసి-జ్యుడీషియల్ కోర్టుల వ్యవస్థకు వీలు కల్పించి విప్లవాత్మకమనదగిన న్యాయ సంబంధ సంస్కరణలను తీసుకురావడంలో సిఐపిఆర్ఎ సఫలమైంది. మౌలిక అవసరాలకు సంబంధించిన హక్కులను, ఆరోగ్యకరమైన పర్యావరణాన్ని సిఐపిఆర్ఎ ద్వారా ఆవిష్కరించడం

కుదరలేదు. ఎందుకంటే, ఇవి పేదల మరియు అట్టడుగు వర్గాల ప్రజల ఆకాంక్షలకు ప్రతీకలు కావడం ఒక కారణం కాగా, ధర చెల్లించితే మార్కెట్ లో దొరికే సరుకులు, సేవలకు సంబంధించిన అంశం కాకపోవడం మరొక కారణం. అయితే ఇవి అభివృద్ధి చెందిన ,అభివృద్ధి చెందుతున్న దేశాలలో ప్రజా ఆందోళనలకు వెన్నెముకగా నిలుస్తున్నాయి. ప్రభుత్వం 1986 సంవత్సర వినియోగదారు రక్షణ చట్టానికి శాసన రూపం కల్పించినప్పటికీ, ఆ చట్టం యొక్క ముఖ్యోద్దేశమైన తక్కువ ఖర్చులో, సులభమైన రీతిలో, సత్వర న్యాయాన్ని అందించడం అనే పరమార్థం ఇప్పటికీ సరిగా నెరవేరలేదు. ఈ సమస్యను చక్కదిద్దడానికి వినియోగదారు రక్షణ చట్టానికి సవరణను ప్రతిపాదించాలని ప్రభుత్వం యోచిస్తోంది. 1986 సంవత్సర వినియోగదారు రక్షణ చట్టంలోని 30వ సెక్షన్ - 1వ సబ్ సెక్షన్ లకు అనుసరణగా కేంద్ర ప్రభుత్వం 1987వ సంవత్సర వినియోగదారు రక్షణ నియమావళిని జారీ చేసింది. ఈ నియమావళిలో ఉన్న ముఖ్యమైన నిబంధనలలో - కేంద్ర వినియోగదారు రక్షణ మండలి, కార్యాచరణ ఏర్పాటు (రూల్ 3); బృందాల ఏర్పాటు, జిల్లా వేదికకు ఫిర్యాదులు దాఖలు చేయడానికి రుసుమును నిర్దేశించడం (రూల్ 9ఎ); జాతీయ సంఘం, రాష్ట్ర సంఘం మరియు జిల్లా వేదికలకు అదనపు అధికారాలు ధారాదత్తం చేయడం (రూల్ 10) - వంటివి ఉన్నాయి. నిత్యావసర వస్తువులు వినియోగదారులకు సులువుగా అందేటట్లుగా చూడటానికి, అన్యాయం చేయడానికి వెనుకాడని వ్యాపార వర్గాల దోపిడీ నుంచి వినియోగదారులను రక్షించటానికి 1955 సంవత్సర నిత్యవసర వస్తువుల చట్టం ఉండనే ఉంది. నిత్యావసరాలుగా ప్రకటించిన సరుకుల ఉత్పత్తి, పంపిణీ, ధరల ఖరారులకు సంబంధించి అవలంబించవలసిన విధి విధానాలను ఈ చట్టం నిర్దేశిస్తుంది. అంతేకాకుండా ఆయా సరుకులు న్యాయమైన ధరలలో లభ్యమవుతూ, ప్రజలందరికీ సమానంగా పంపిణీ అయ్యేలా వాటి నిల్వల నిర్వహణ, లేదా సరుకుల సరఫరాలను పెంచడం వంటివి ఈ చట్టం పరిధిలోకి వస్తాయి.

వినియోగదారు వివాదాల పరిష్కార సంస్థలు

వినియోగదారులకు తక్కువ ఖర్చులో, ఇబ్బందులకు తావు లేని రీతిలో, శీఘ్రంగా ఫిర్యాదులను పరిష్కరించే వెసులుబాటు కల్పించాలనే సంకల్పంతో దేశవ్యాప్తంగా వేరు వేరు స్థాయిలలో వినియోగదారు వేదికలను నెలకొల్పడం జరిగింది. వినియోగదారు రక్షణ చట్టంలోని 9వ సెక్షన్ మూడు అంచెల వివాద పరిష్కార సంస్థల ఏర్పాటుకు మార్గం సుగమం చేసింది. అవి ఏమేమిటంటే.. ఎ) కేంద్ర ప్రభుత్వం నోటిఫికేషన్ ద్వారా ఏర్పాటు చేసే జాతీయ వినియోగదారు వివాదాల పరిష్కార సంఘం. ఈ కోర్టునే జాతీయ సంఘంగా వ్యవహరిస్తారు. బి) కేంద్ర ప్రభుత్వం ముందస్తు అనుమతితో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఒక నోటిఫికేషన్ ద్వారా ఏర్పాటు చేసే రాష్ట్ర వినియోగదారు పరిష్కార సంఘం. ఈ కోర్టునే రాష్ట్ర సంఘంగా కూడా వ్యవహరిస్తారు. సి) రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఒక నోటిఫికేషన్ ద్వారా ఆ రాష్ట్రంలోని ప్రతి జిల్లాలోనూ ఏర్పాటు చేసే వినియోగదారు వివాదాల పరిష్కార వేదిక. ఈ కోర్టునే డిస్ట్రిక్ట్ ఫోరమ్ గా కూడా వ్యవహరిస్తారు. ఈ ఏజెన్సీలన్నీ వాటి స్వభావం మరియు అధికారాల పరంగా క్వసీ- జ్యూడిషియల్ యంత్రాంగంగా పని చేస్తాయి.

వినియోగదారులకు రక్షణ అందించడం

వినియోగదారులు కొనుగోలు చేసే వస్తువులు, అందుకొనే సేవల విషయంలో వారి హక్కులను కాపాడే సాంఘిక, ఆర్థిక ఉద్యమమే వినియోగదారు ఉద్యమం అని చెప్పాలి. వినియోగదారు రక్షణ చట్టాన్ని ఆచరణలో పెట్టే బాధ్యతను వినియోగదారు వ్యవహారాల విభాగానికి అప్పగించారు. వినియోగదారులకు తగిన న్యాయం అందించడానికి కన్స్యూ మర్ ఫోరా ను స్థాపించి వాటిని బలోపేతం చేసేందుకు తీసుకోవలసిన చర్యలను ఈ విభాగం చేపడుతుంది. జమ్ము & కశ్మీర్ ఈ విషయంలో తన సొంత శాసనాన్ని రూపొందించుకొంది. వినియోగదారుల శ్రేయస్సును దృష్టిలో ఉంచుకొని ప్రభుత్వ, ప్రభుత్వేతర సంస్థలతో సంప్రదింపులు జరపడం కూడా వినియోగదారు రక్షణ పరిధిలోకే వస్తుంది. వినియోగదారులకు వారి హక్కులను,

బాధ్యతలను తెలియజేయడం, వారి హక్కులను వారు ఉపయోగించుకొనేటట్లుగా వారిలో ప్రేరణను కలిగించడం, వారు కొనే వస్తువులు, సేవల నాణ్యత విషయంలో ఎటువంటి రాజీకి తావు ఇవ్వకపోవడం, ఏదైనా వివాదం ఏర్పడితే సంబంధిత వినియోగదారు వేదికను ఆశ్రయించడం వంటివన్నీ వినియోగదారు రక్షణ కార్యక్రమంలో భాగంగా ఉన్నాయి.

వినియోగదారు రక్షణ మండలులు

1986 సంవత్సర వినియోగదారు రక్షణ చట్టం ఒక "కేంద్ర వినియోగదారు రక్షణ మండలి"ని ఏర్పాటుచేయాలని చెబుతోంది. ఈ మండలి వినియోగదారు హక్కులను కాపాడే అంశంలో వినియోగదారు వ్యవహారాల విభాగానికి సిఫార్సులు చేసే ఒక సలహా సంఘంగా పని చేస్తుంది. రాష్ట్ర, జిల్లా స్థాయిలలోను వినియోగదారుల రక్షణ మండలిని ఏర్పాటుచేయాలని కూడా ఈ చట్టం సూచిస్తోంది.

నిత్యవసర వస్తువులు న్యాయమైన ధరలలో, మరీ ముఖ్యంగా నగరాలలోని మురికివాడలు, మారుమూల పల్లెలు, చేరుకోవడం కష్ట సాధ్యమైన ప్రాంతాలతో పాటు, పర్వత ప్రాంతాల నివాసులకు పంపిణీ అయ్యేటట్లు చూడటంలో వినియోగదారు సహకార సంఘాలు తమ వంతు పాత్రను పోషిస్తున్నాయి. దళారీ వ్యవస్థను నివారించి వినియోగదారులకు వారికీ రోజువారీ అవసరమయ్యే వస్తువులను సమంజసమైన ధరలకు అందించేటట్లు చూడటం ఈ సంఘాల పని. వినియోగదారులకు అవసరమైన సరుకుల ధరలు పెరగకుండా నివారించడంలో ఈ సంఘాలు సహకరిస్తున్న కారణంగా ఈ సంఘాలకు ప్రభుత్వం నుంచి తగిన తోడ్పాటు అందుతోంది. వినియోగదారు సహకార సంఘాలు మొత్తం 4 అంచెలలో - ప్రైమరీ స్టోర్స్, హోల్ సేల్ / సెంట్రల్ స్టోర్స్, స్టేట్ కన్స్యూమర్ కో ఆపరేటివ్ ఫెడరేషన్స్ మరియు ద నేషనల్ కన్స్యూమర్ కో ఆపరేటివ్ ఫెడరేషన్ - లుగా స్థాపించబడ్డాయి.

వినియోగదారు ఫిర్యాదుల పరిష్కార విభాగం (సిజిఆర్ సి)

వినియోగదారులు అందించే ఫిర్యాదులను పరిష్కరించడానికి 2002లో కన్స్ట్రక్షన్ మర్ గ్రీవెన్స్ రిడ్రెసల్ సెల్ (సిజిఆర్ సి)ను ఏర్పాటుచేశారు. ఉత్పత్తులకు అధిక ధరలను వసూలు చేయడం, లోపం గల వస్తువులను విక్రయించడానికి, ప్రధాన మంత్రి కార్యాలయానికి, కేబినెట్ సెక్రటరీకి అందే ఫిర్యాదులను, వార్తా పత్రికలలో అచ్చయ్యే ఫిర్యాదులను ఈ విభాగం పరిశీలిస్తుంది. దీనికి తోడు, వేరు వేరు రాష్ట్రాలలో, జిల్లాలలో పరిశీలనకు వచ్చిన కేసుల పరిష్కారంలో ఏవైనా జాప్యాలు జరిగితే వాటి విషయంలో తగిన చర్యలు తీసుకొని వీలైనంత త్వరగా ఫిర్యాదుదారులకు సంతృప్తి కలిగించేటట్లుగా వాటిని చక్కబెట్టడంలో తోడ్పడుతుంది.

వినియోగదారు సంక్షేమ నిధి

వినియోగదారు సంక్షేమ నిధిని ఏర్పాటుచేసేందుకు కేంద్ర ప్రభుత్వానికి అధికారం సిద్ధించేలా 1944 సంవత్సరం సెంట్రల్ ఎక్సైజ్ అండ్ సాల్ట్ యాక్ట్ ను 1991లో సవరించడం జరిగింది. తయారీదారు సంస్థలకు వాపసు చేయడానికి వీలులేని సొమ్ము, వంటి వాటిని ఈ నిధికి జమ చేస్తారు. వినియోగదారుల సంక్షేమాన్ని పరిరక్షించడానికి, ఈ అంశంలో వినియోగదారులలో అవగాహనను పెంపొందించడానికి దేశంలో ప్రధానంగా గ్రామీణ ప్రాంతాలలో వినియోగదారు ఉద్యమాన్ని బలోపేతం చేయడానికి తగిన ఆర్థిక సహాయాన్ని అందించాలనే ధ్యేయంతో 1992లో వినియోగదారు సంక్షేమ నిధిని ఏర్పాటు చేశారు. ఈ నిధిని రెవెన్యూ విభాగం 1944 సంవత్సరం సెంట్రల్ ఎక్సైజ్ అండ్ సాల్ట్ యాక్ట్ లో భాగంగా ఏర్పాటుచేసింది. వినియోగదారు వ్యవహారాల విభాగం ఈ నిధిని నిర్వహిస్తోంది.

భారత ప్రమాణాల మండలి (బిఐఎస్)

1986 భారత ప్రమాణాల మండలి చట్టంలో భాగంగా ద బ్యూరో ఆఫ్ ఇండియన్ స్టాండర్డ్స్ (బిఐఎస్)ను నెలకొల్పారు. 1947లో పని చేయడం ప్రారంభించిన ఇండియన్ స్టాండర్డ్స్ ఇన్ స్టిట్యూషన్ (ఐఎస్ఐ) యొక్క ఆస్తులను, అప్పులను స్వాధీనం

చేసుకొంది. దీని కింద 5 ప్రాంతీయ కార్యాలయాలు, 32 శాఖా కార్యాలయాలు, 8 ప్రయోగశాలలు పని చేస్తున్నాయి. ప్రమాణాల రూపకల్పన, ప్రొడక్ట్ సర్టిఫికేషన్, మేనేజ్ మెంట్ సిస్టమ్ సర్టిఫికేషన్ మరియు హాల్ మార్కింగ్.. ఈ కీలక కార్యకలాపాలలో బ్యూరో నిలకడైన పురోగతిని సాధించింది. వినియోగదారుల అవసరాలను నెరవేర్చే రీతిలో వస్తువులు, సేవల నాణ్యతను పరిరక్షించడం బిఐఎస్ కు నిర్దేశించిన విధి. పరిశ్రమ మరియు వ్యాపార వర్గాలు అంతర్జాతీయ ప్రమాణాలను అందుకొనే విధంగా తగిన జాగ్రత్తలను సూచించడం కూడా బిఐఎస్ విధులలో మరొకటి. స్వర్ణా భరణాలకు హాల్ మార్కింగ్ పథకాన్ని 2000 సంవత్సరం ఏప్రిల్ లో ప్రవేశపెట్టారు. బంగారు నగల స్వచ్ఛతను గురించి వినియోగదారులకు థర్డ్ పార్టీ అసూరెన్స్ ను అందించి వినియోగదారు ప్రయోజనాలను కాపాడాలనే ఉద్దేశంతో ఈ పథకాన్ని తీసుకువచ్చారు. ఆ తరువాత వెండి నగల హాల్ మార్కింగ్ పథకాన్ని 2005 అక్టోబరులో ఆరంభించారు.

నేషనల్ టెస్ట్ హౌస్

వినియోగదారుల వ్యవహారాల శాఖ యొక్క పరిపాలనా నియంత్రణా ఆధీనం లో నేషనల్ టెస్ట్ హౌస్ (ఎన్ టి హెచ్) ఉంటుంది. ఇది దేశంలోని ఒక ప్రముఖ వైజ్ఞానిక సంస్థ. 1921 వ సంవత్సరంలో అప్పటి రైల్వే బోర్డు కింద తిరిగి ఏర్పాటు చేయబడింది. అప్పటి నుండి టెస్టింగ్ రంగంలో జాతీయ ప్రాముఖ్యత కల ఒక ప్రయోగశాలగా విస్తరించింది. వివిధ ఇంజనీరింగ్ వస్తుసామగ్రి మరియు పూర్తి కాబడిన ఉత్పత్తుల గణింపు మరియు నాణ్యతలపై యంత్రణను కలిగి ఉంటుంది. వివిధ తరహాల పరిశ్రమలతో అనుసంధానించబడిన టెక్నాలజీ, వాణిజ్యం, వర్తకం మరియు ప్రామాణీకరణలతో ఇది చురుకుగా పాలుపంచుకుంది. ఇది దేశీయ పరిశ్రమల అభివృద్ధిలో కీలక పాత్ర పోషించింది. పారిశ్రామిక పరిశోధన మరియు పూర్తయిన వస్తువుల తయారీల మధ్య ఒక దృఢమైన అనుసంధానకర్తగా పనిచేస్తూ నాణ్యతా నియంత్రణలో కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది. ప్రధాన శాస్త్రీయ మరియు సాంకేతిక సేవలే గాక

ఇతర అనుబంధ సేవలలో ఎస్ టి హెచ్ టెస్టింగ్ ను నిర్వహిస్తుంది. మందులు మినహా పారిశ్రామిక మరియు దాదాపు అన్ని రకాల వినియోగ ఉత్పత్తుల నాణ్యత ను నిర్ధారించడం, నాణ్యత ను నిశ్చయపరచడానికి , జాతీయ/అంతర్జాతీయ లేదా వినియోగదారుని ప్రామాణికతకు, స్పష్టికరణకు అనుగుణంగా ఆయుధాలు మరియు మందుగుండు సామగ్రి టెస్టింగ్ సర్టిఫికేట్ ను జారీ చేయడం ద్వారా సేవలను అందిస్తుంది.

వినియోగదారుని అవగాహనా కార్యక్రమం

ఒక సుశిక్షితుడైన వినియోగదారుడు ఒక సాధికారిత గల వినియోగదారుడు. ఒక శిక్షితుడైన వినియోగదారుడు దోపిడి నుండి తనను మాత్రమే కాకుండా ప్రేరణాత్మక సామర్థ్యాన్ని కలిగి ఉంటాడు. సేవల రంగాలలో పారదర్శకతను , జవాబుదారీతనాన్ని కలిగిఉంటాడు. వినియోగదారుని జాగృతపరచడం ముఖ్యమైనదిగా ప్రభుత్వం గుర్తించి 'వినియోగదారుని విద్య, వినియోగదారుని రక్షణ , వినియోగదారుని అవగాహన లకు అత్యంత ప్రాధాన్యతను ఇస్తోంది. భారతదేశం వినియోగదారుల రక్షణ కోసం ప్రగతిశీల చట్టాన్ని ప్రవేశపెడుతూ ముందంజలో ఉంది. జాగో గ్రాహక్ జాగో - వినియోగదారుని విద్య మరియు అవగాహన వైపు ఒక ముందడుగు: గత 4 సంవత్సరాలలో చేపట్టిన ప్రచార ఫలితంగా ఈ 'జాగో గ్రాహక్ జాగో' నినాదం ఇప్పుడు ఒక ఇంటి పేరుగా మారిపోయింది. 11వ పంచవర్ష ప్రణాళికలో వినియోగదారుని అవగాహనను పెంచే అవసరాన్ని నొక్కి చెబుతూ ప్రభుత్వం నిధులను వెచ్చించి సామాన్యుడికి ఒక వినియోగదారునిగా తన హక్కులను తెలియజేయడానికి ప్రయత్నించడం జరిగింది. వినియోగదారుల అవగాహన పథకంలో భాగంగా గ్రామీణ, మారుమూల ప్రాంతాలకు అత్యంత ప్రాధాన్యతను ఇవ్వడం జరిగింది. దేశంలో వినియోగదారుల అవగాహనా పథకం లో భాగంగా, వినియోగదారుల అవగాహనకై ప్రభుత్వం అనేక కార్యకలాపాలు మరియు పథకాలు చేపట్టడం జరిగింది. వినియోగదారుల అవగాహన మరియు రక్షణ కై బడ్జెట్ లో నిధుల కేటాయింపును పెంచడం ఒక ముఖ్యమైన అంశం. 11వ పంచవర్ష

ప్రణాళిక మొత్తం కేటాయింపులను గణనీయంగా సవరించి, 409 కోట్ల రూపాయలకు పెంచడం జరిగింది. వినియోగదారుల అవగాహన కోసం ఇంటర్నెట్ వాడకం: మనది ఒక యువ వనరులుగల భారతదేశం. దేశంలో 70 శాతం కన్నా ఎక్కువ జనాభా 35 సంవత్సరాల కన్న తక్కువ వయస్సు గల యువతతో నిండినది. యువకులు ఇంటర్నెట్ ను వివిధ ప్రయోజనాలకు పెద్ద ఎత్తున ఉపయోగిస్తున్నారు. వీరే ప్రధాన వినియోగదారులు కూడా అయ్యారు. దీనిని గ్రహించి, ఇంటర్నెట్ మాధ్యమం ద్వారా వినియోగదారుల అవగాహనను వ్యాప్తి చేయడాన్ని ఒక ప్రధాన కార్యక్రమంగా చేపట్టడం జరిగింది. అన్నీ ఈ మంత్రిత్వ శాఖకు సంబంధించిన అన్ని ముద్రణా ప్రకటనలు కూడా అంతర్జాలం డబల్క్యాడబల్క్యాడబల్క్యా.ఎఫ్ సి ఎ ఎం ఐ ఎన్ . ఎన్ ఐ సి .ఐ ఎన్ (www.fcamin.nic.in) లో అప్ లోడ్ చేసారు. వినియోగదారు హక్కుల కోసం ప్రసార మాధ్యమాలలో ప్రచారం అవసరం. అవసరమైన అన్ని ప్రసార మాధ్యమాల ద్వారా విశాలమైన భారతదేశంలోని వినియోగదారులకు చేరేందుకు గాను దూరదర్శన్, అల్ ఇండియా రేడియో , ఎఫ్ఎమ్ స్టేషన్లు, వార్తాపత్రికలతో సహా ప్రింట్ మీడియా, ప్రకటనలు, ఎలక్ట్రానిక్ మాధ్యమాలలో వీడియో స్పాట్ లను ప్రసారం చేయడం ద్వారా , మేఘదూత్ పోస్ట్ కార్డులు, ఇంటర్నెట్, బాహ్య ప్రచారసాధనాలు, సంప్రదాయ ప్రచారసాధనాలు (ఎగ్జిబిషన్లు / వాణిజ్య ప్రదర్శనలు ,కరపత్రాలు మొదలైనవి) మరియు ఇంటరెక్టివ్ సీరియల్స్ను తెలివిగా ఉపయోగించుకోవాలి.

8. సమాచార హక్కు చట్టాన్ని వివరింపుము?

జ . సమాచార హక్కు చట్టం, 2005 (RTI Act) భారత పౌరులకు ప్రభుత్వ సమాచారాన్ని పొందే అధికారం కల్పించే చట్టం. ఈ చట్టం 2005 అక్టోబర్ 12న అమలులోకి వచ్చింది.

సమాచార హక్కు చట్టం యొక్క ప్రధాన లక్ష్యాలు:

- పౌరులకు సాధికారత కల్పించడం
- ప్రభుత్వ పనిలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం పెంపొందించడం
- అవినీతిని అరికట్టడం
- ప్రజాస్వామ్యాన్ని నిజమైన అర్థంలో ప్రజల కోసం పని చేయడం

సమాచార హక్కు చట్టం యొక్క ప్రత్యేకతలు:

- ప్రభుత్వ సమాచారం కోసం పౌరులు చేసుకున్న విజ్ఞప్తులకు సకాలంలో స్పందించడం తప్పనిసరి
- పౌరులకు మొదటి అప్పీలేట్ అథారిటీలు, PIOలు మొదలైన వాటి వివరాలపై శీఘ్ర శోధన కోసం RTI పోర్టల్ గేట్వేని అందించడం
- కేంద్ర సమాచార కమిషన్ ఏర్పాటు చేయబడింది

సమాచార హక్కు చట్టం, 2005 గతంలో ఉన్న సమాచార స్వేచ్ఛ చట్టం, 2000 స్థానంలో వచ్చింది.

సమాచార హక్కు (RTI) అనేది భారత పార్లమెంటు & ఢిల్లీ శాసనసభ యొక్క ఒక చట్టం, ఇది పౌరుల సమాచారాన్ని పొందే హక్కుకు సంబంధించిన నియమాలు మరియు విధానాలను నిర్దేశిస్తుంది. ఇది మునుపటి సమాచార స్వేచ్ఛ చట్టం, 2002 స్థానంలో వచ్చింది.

RTI చట్టంలోని నిబంధనల ప్రకారం, భారతదేశంలోని ఏ పౌరుడైనా "ప్రజా అధికారం" (ప్రభుత్వ సంస్థ లేదా "రాష్ట్ర సాధనం") నుండి సమాచారాన్ని అభ్యర్థించవచ్చు, అది

త్వరగా లేదా ముప్పై రోజుల్లోపు సమాధానం ఇవ్వాలి. పిటిషనర్ జీవితం మరియు స్వేచ్ఛకు సంబంధించిన విషయం అయితే, సమాచారం 48 గంటల్లోపు అందించాలి.

ఈ చట్టం ప్రకారం ప్రతి ప్రజా అధికారం విస్తృత వ్యాప్తి కోసం వారి రికార్డులను కంప్యూటరీకరించాలి మరియు కొన్ని వర్గాల సమాచారాన్ని ముందుగానే ప్రచురించాలి, తద్వారా పౌరులు అధికారికంగా సమాచారాన్ని అభ్యర్థించడానికి కనీస సహాయం అవసరం. ^[1]

ఈ ఆర్డీఐ బిల్లును భారత పార్లమెంటు జూన్ 15, 2005న ఆమోదించింది మరియు అక్టోబర్ 12, 2005 నుండి అమల్లోకి వచ్చింది. ప్రతిరోజు సగటున 4800 కంటే ఎక్కువ ఆర్డీఐ దరఖాస్తులు దాఖలు చేయబడతాయి. చట్టం అమలులోకి వచ్చిన మొదటి పది సంవత్సరాలలో, 17,500,000 కంటే ఎక్కువ దరఖాస్తులు దాఖలు చేయబడ్డాయి.

భారత రాజ్యాంగంలో సమాచార హక్కు ప్రాథమిక హక్కుగా చేర్చబడనప్పటికీ, ఇది ఆర్టికల్ 19(1)(a) కింద భావ ప్రకటనా స్వేచ్ఛ మరియు వాక్ స్వాతంత్ర్యాన్ని మరియు రాజ్యాంగం హామీ ఇచ్చిన ఆర్టికల్ 21 కింద జీవించే హక్కు మరియు వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను రక్షిస్తుంది. RTI చట్టం 2005 కింద ఉన్న అధికారులను ప్రజా అధికారులు అంటారు.

ప్రభుత్వ సంస్థలలోని పబ్లిక్ ఇన్ఫర్మేషన్ ఆఫీసర్ (PIO) లేదా ఫస్ట్ అప్పీలేట్ అథారిటీ దరఖాస్తు మరియు అప్పీలుపై నిర్ణయం తీసుకునే క్వాసీ జ్యుడీషియల్ విధిని నిర్వహిస్తారు. భారత రాజ్యాంగంలోని 'వాక్ స్వేచ్ఛ'లో ప్రాథమిక హక్కును ఏకీకృతం చేయడానికి ఈ చట్టం రూపొందించబడింది. భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 19 ప్రకారం వాక్ స్వేచ్ఛ మరియు వ్యక్తీకరణ హక్కులో RTI అంతర్లీనంగా ఉన్నందున, ఇది ఒక అంతర్లీన ప్రాథమిక హక్కు.

భారతదేశంలో సమాచార బహిర్గతం సాంప్రదాయకంగా అధికారిక రహస్యాల చట్టం 1923 మరియు అనేక ఇతర ప్రత్యేక చట్టాల ద్వారా పరిమితం చేయబడింది, వీటిని

కొత్త RTI చట్టం అధిగమిస్తుంది. సమాచార హక్కు భారతదేశ పౌరుల ప్రాథమిక హక్కును క్రోడీకరిస్తుంది. RTI చాలా ఉపయోగకరంగా ఉందని నిరూపించబడింది, కానీ విజిల్ బ్లోయర్స్ ప్రొటెక్షన్ యాక్ట్, 2011 ద్వారా దీనిని వ్యతిరేకించవచ్చు.

సమాచార హక్కు (సవరణ) బిల్లు, 2019, RTI చట్టంలోని సెక్షన్ 13, 16 మరియు 27 లను సవరించడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. అసలు చట్టంలోని సెక్షన్ 13: ఇది కేంద్ర ప్రధాన సమాచార కమిషనర్ మరియు సమాచార కమిషనర్ల పదవీకాలాన్ని ఐదు సంవత్సరాలు (లేదా 65 సంవత్సరాల వయస్సు వరకు, ఏది ముందు అయితే అది)గా నిర్దేశిస్తుంది. చివరగా 20 సెప్టెంబర్ 2020న అశ్వనీ కె. సింగ్ కేసులో, సమాచార హక్కు ప్రాథమిక హక్కు అని నిర్ధారించబడింది.

పరిధి

RTI చట్టం కింద సమాచారం సేకరించడానికి రుసుము చెల్లించినందుకు రసీదు

ఈ చట్టం భారతదేశం మొత్తానికి వర్తిస్తుంది. ఇది కార్యనిర్వాహక, శాసనసభ మరియు న్యాయవ్యవస్థతో సహా అన్ని రాజ్యాంగ అధికారులను వర్తిస్తుంది; పార్లమెంటు లేదా రాష్ట్ర శాసనసభ చట్టం ద్వారా స్థాపించబడిన లేదా ఏర్పడిన ఏదైనా సంస్థ లేదా సంస్థ. ప్రభుత్వం లేదా ప్రభుత్వేతర సంస్థలచే "యాజమాన్యంలోని, నియంత్రించబడిన లేదా గణనీయంగా నిధులు సమకూర్చబడిన" సంస్థలు లేదా ప్రభుత్వేతర సంస్థలు "గణనీయంగా, ప్రత్యక్షంగా లేదా పరోక్షంగా నిధుల ద్వారా నిధులు సమకూర్చబడిన" సంస్థలు సహా తగిన ప్రభుత్వ ఉత్తర్వు లేదా నోటిఫికేషన్ ద్వారా స్థాపించబడిన లేదా ఏర్పడిన సంస్థలు లేదా అధికారాలు కూడా చట్టంలో నిర్వచించబడ్డాయి.

ప్రైవేట్ సంస్థలు

ప్రైవేట్ సంస్థలు ఈ చట్టం పరిధిలోకి రావు. సర్క్యుల్ రాయ్ vs ఢిల్లీ విద్యుత్ నియంత్రణ కమిషన్ కేసులో, కేంద్ర సమాచార కమిషన్ కూడా ప్రైవేటీకరించబడిన పబ్లిక్ యుటిలిటీ కంపెనీలు RTI పరిధిలోకి వస్తాయని పునరుద్ఘాటించింది. 2014 నాటికి,

ప్రభుత్వం నుండి 95% పైగా మౌలిక సదుపాయాల నిధులను పొందుతున్న ప్రైవేట్ సంస్థలు మరియు NGOలు ఈ చట్టం కిందకు వస్తాయి.

రాజకీయ పార్టీలు

రాజకీయ పార్టీలు ప్రజా అధికారులు మరియు RTI చట్టం ప్రకారం పౌరులకు జవాబుదారీగా ఉంటాయని కేంద్ర సమాచార కమిషన్ (CIC) పేర్కొంది. ఎనిమిది జాతీయ పార్టీలు - కాంగ్రెస్ , బిజెపి , NCP , CPI(M) , CPI , BSP , NPP మరియు AITC - కేంద్ర ప్రభుత్వం ద్వారా పరోక్షంగా గణనీయంగా నిధులు పొందుతున్నాయని మరియు అవి ప్రజా నిధులను నిర్వర్తిస్తున్నందున RTI చట్టం ప్రకారం ప్రజా అధికారుల లక్షణాన్ని కలిగి ఉన్నాయని CIC తెలిపింది. కానీ ఆగస్టు 2013లో ప్రభుత్వం సమాచార హక్కు (సవరణ) బిల్లును ప్రవేశపెట్టింది, ఇది రాజకీయ పార్టీలను చట్టం పరిధి నుండి తొలగిస్తుంది. ప్రస్తుతం ఏ పార్టీలు RTI చట్టం కింద లేవు మరియు అన్ని రాజకీయ పార్టీలను దాని కిందకు తీసుకురావడానికి కేసు దాఖలు చేయబడింది.

సవరణ

25 జూలై 2019న ఆమోదించబడిన సమాచార హక్కు చట్టం 2019 కేంద్రంలో మరియు రాష్ట్రాల్లోని CIC మరియు సమాచార కమిషనర్ల సేవా నిబంధనలు మరియు షరతులను సవరించింది. ఇది సమాచార కమిషన్ల స్వాతంత్ర్యాన్ని నీరుగార్చిందని, అంటే సమాచార కమిషనర్ల సేవా కాలం మరియు జీతాలను నిర్ణయించడానికి ప్రభుత్వానికి అధికారం ఇస్తుందని విమర్శించారు.

సుప్రీంకోర్టు తీర్పు

భారత ప్రధాన న్యాయమూర్తి కార్యాలయాన్ని సమాచార హక్కు (RTI) చట్టం పరిధిలోకి తెస్తూ ఢిల్లీ హైకోర్టు ఇచ్చిన నిర్ణయాన్ని భారత సుప్రీంకోర్టు 13 నవంబర్ 2019న సమర్థించింది.

పాలన మరియు ప్రక్రియ

భారతదేశంలో సమాచార హక్కు రెండు ప్రధాన సంస్థలచే నిర్వహించబడుతుంది:

కేంద్ర సమాచార కమిషన్ (CIC)

ప్రధాన సమాచార కమిషనర్, అన్ని కేంద్ర విభాగాలు మరియు మంత్రిత్వ శాఖలకు నాయకత్వం వహిస్తారు - వారి స్వంత ప్రజా సమాచార అధికారులు (PIO)లతో. CICలు నేరుగా భారత రాష్ట్రపతి కింద ఉంటాయి.^[18] భారత కేంద్ర ప్రభుత్వం కింద ఉన్న ప్రభుత్వ అధికారులు మరియు శాఖలు కేంద్ర ప్రజా సమాచార అధికారి మరియు అప్పీలేట్ అథారిటీని నియమించాలి. సమాచార హక్కు (RTI) చట్టం కింద సమాచారాన్ని అభ్యర్థించే పౌరులకు CPIO ప్రారంభ సంప్రదింపు వ్యక్తి. రాష్ట్ర ప్రజా సమాచార అధికారి (SPIO) అందించిన ప్రతిస్పందనతో పౌరుడు అసంతృప్తి చెందితే, వారు నియమించబడిన అప్పీలేట్ అథారిటీకి అప్పీల్ దాఖలు చేయవచ్చు.

రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్లు

రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్ (SIC) అనేది ప్రజల సమాచార హక్కును నిర్ధారించడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఏర్పాటు చేసిన స్వయంప్రతిపత్తి సంస్థ. SICలో రాష్ట్ర ప్రధాన సమాచార కమిషనర్ (SCIC) మరియు 10 మంది రాష్ట్ర సమాచార కమిషనర్లు (SIC) ఉంటారు. గవర్నర్ ఒక కమిటీ సిఫార్సుపై SIC సభ్యులను నియమిస్తారు. ప్రభుత్వ అధికారులు మరియు ప్రభుత్వ విభాగాలు రాష్ట్ర ప్రజా సమాచార అధికారి (SPIO) మరియు అప్పీలేట్ అథారిటీని నియమించాల్సి ఉంటుంది. సమాచార హక్కు (RTI) చట్టం కింద సమాచారం కోరుకునే పౌరులకు SPIO ప్రారంభ సంప్రదింపు స్థానం. SPIO ప్రతిస్పందనతో పౌరుడు అసంతృప్తి చెందితే, వారు అప్పీలేట్ అథారిటీకి అప్పీల్ దాఖలు చేయవచ్చు. తుది మార్గంగా, పౌరులు రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్కు అప్పీల్ చేసుకోవచ్చు.. SPIO కార్యాలయం నేరుగా సంబంధిత రాష్ట్ర గవర్నర్ కింద ఉంటుంది. రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్లు స్వతంత్ర సంస్థలు మరియు కేంద్ర సమాచార కమిషన్

(CIC) రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్‌పై ఎటువంటి అధికార పరిధిని కలిగి ఉండదు. ^[18]

SICల జాబితా:

- కేరళ రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్
- కర్ణాటక రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్
- తమిళనాడు సమాచార కమిషన్

ఫీజులు

ఒక పౌరుడు ఏదైనా ప్రభుత్వ సంస్థ నుండి కొంత సమాచారాన్ని పొందాలనుకుంటే, దరఖాస్తుతో పాటు (ఫోస్టల్ ఆర్డర్ లేదా డిడి (డిమాండ్ డ్రాఫ్ట్) లేదా బ్యాంక్స్ చెక్) లేదా ఆ ప్రభుత్వ సంస్థ యొక్క అకౌంట్స్ ఆఫీసర్‌కు చెల్లించాల్సిన కోర్టు స్టాంపును పంపాలి, సమాచారం కోరేందుకు నిర్దేశించిన రుసుముగా చెల్లించాలి. వ్యక్తి వెనుకబడిన సమాజానికి చెందినవారైతే, అతను/ఆమె చెల్లించాల్సిన అవసరం లేదు. దరఖాస్తుదారుడు సమాచారాన్ని అందించడానికి అయ్యే ఖర్చుకు అదనంగా రుసుము చెల్లించాల్సి రావచ్చు, దీని వివరాలను ఆర్డీఐ చట్టం నిర్దేశించిన విధంగా పిఐఓ (పబ్లిక్ ఇన్ఫర్మేషన్ ఆఫీసర్) దరఖాస్తుదారునికి తెలియజేస్తారు.

సమాచార వ్యవస్థలకు డిజిటల్ హక్కు

భారత ప్రభుత్వం మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల పరిధిలోని వివిధ ప్రభుత్వ సంస్థలు వెబ్‌లో ప్రచురించిన RTI సంబంధిత సమాచార బహిర్గతాలను యాక్సెస్ చేయడంతో పాటు, మొదటి అప్సీలేట్ అధికారులు, PIOలు మొదలైన వారి వివరాలపై సమాచారాన్ని త్వరగా శోధించడానికి పౌరులకు ప్రవేశ ద్వారంగా RTI పోర్టల్ ఏర్పాటు చేయబడింది . ఇది సిబ్బంది మరియు శిక్షణ శాఖ , సిబ్బంది, ప్రజా ఫిర్యాదులు మరియు పెన్షన్ల మంత్రిత్వ శాఖ తీసుకున్న చొరవ .

వివాదాలు

భారతదేశంలో సమాచార హక్కును రాజకీయ పోరాటాలలో ఉపయోగించడం, రాజకీయ ప్రత్యర్థుల విద్యా డిగ్రీలను అడగడం లేదా ఉన్నత స్థాయి ప్రాజెక్టులపై సమాచారం అందించడానికి బహిరంగంగా నిరాకరించడం వంటి కేసులు, పౌర సమాజం దుర్వినియోగం చేస్తున్నారనే ఆరోపణల వరకు వివాదాలు చుట్టుముట్టాయి రాష్ట్రం RTIకి వ్యతిరేకంగా చేసిన ఎదురుదెబ్బ పౌరుల తెలుసుకునే హక్కును దెబ్బతీసింది.

RTI కార్యకర్తలపై దాడులు మరియు రక్షణ సూచనలు

కామన్వెల్త్ హ్యూమన్ రైట్స్ ఇనిషియేటివ్ (CHRI) డేటా భారతదేశం అంతటా 310 కి పైగా కేసులను^[28] సూచిస్తుంది, ఇక్కడ ప్రజలు RTI కింద కోరిన సమాచారం కారణంగా దాడి చేయబడ్డారు, శారీరకంగా లేదా మానసికంగా వేధించబడ్డారు లేదా వారి ఆస్తికి నష్టం వాటిల్లింది. ఈ డేటా 50 కి పైగా హత్యలు మరియు రెండు ఆత్మహత్యలను చూపుతుంది, ఇవి దాఖలు చేయబడిన RTI దరఖాస్తులతో నేరుగా ముడిపడి ఉన్నాయి. RTI చట్టం 2005 కేంద్ర మరియు రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు వర్తిస్తుంది. ఇది ప్రభుత్వ అధికారుల చర్యలు మరియు కార్యకర్తలను కూడా కవర్ చేస్తుంది.

ఈ చట్టం కింద సమాచారం కోరేవారికి రక్షణ కల్పించడానికి RTI చట్టాన్ని సవరించాల్సిన అవసరం ఉందని ఏకాభిప్రాయం ఉంది. ఆసియన్ సెంటర్ ఫర్ హ్యూమన్ రైట్స్, "(RTI) చట్టం కింద సమాచారం కోరేవారికి రక్షణ" అనే ప్రత్యేక అధ్యాయాన్ని చట్టంలో చేర్చాలని సిఫార్సు చేసింది.

సూచించిన రక్షణ చర్యలు:

- RTI కార్యకర్తలపై వచ్చే బెదిరింపులు లేదా దాడులకు సంబంధించిన ఫిర్యాదులను ప్రథమ సమాచార నివేదికపై తప్పనిసరిగా వెంటనే నమోదు చేయాలి మరియు బెదిరింపులకు గురైన వారి మరియు వారి కుటుంబ సభ్యుల రక్షణ కోసం ఆదేశాలు జారీ చేయడానికి 24 గంటల్లోపు ఆ ప్రాంత మేజిస్ట్రేట్ లేదా న్యాయమూర్తి

ముందు అటువంటి FIRలను సమర్పించాలి మరియు అటువంటి రక్షణ చర్యలను కాలానుగుణంగా సమీక్షించాలి.

- డిప్యూటీ సూపరింటెండెంట్ ఆఫ్ పోలీస్ / అసిస్టెంట్ కమిషనర్ ఆఫ్ పోలీస్ హోదా కంటే తక్కువ కాని పోలీసు అధికారి చేసే బెదిరింపులు లేదా దాడులపై విచారణ నిర్వహించడం 90 రోజుల్లోపు ముగించబడుతుంది మరియు మేము RTI ని కూడా ఉపయోగిస్తాము మరియు దాని ప్రయోజనాన్ని పొందుతాము.

మేధో సంపత్తి హక్కులు

ప్రభుత్వ సంస్థలు ఎప్పటికప్పుడు మేధో సంపత్తి హక్కుల వాదనను ప్రస్తావించడం ద్వారా సమాచార హక్కు చట్టాన్ని అణచివేస్తున్నారని చాలా మంది పౌర సమాజ సభ్యులు ఇటీవల ఆరోపించారు.

అత్యంత ముఖ్యమైనవి:

- మేధో సంపత్తి చట్టాలను ఉటంకిస్తూ నోట్ల రద్దుపై RBI సమాచార హక్కును తిరస్కరించింది.
- నిర్మాణంలో ఉన్న గోమతి రివర్ ఫ్రంట్ డెవలప్ మెంట్ ప్రాజెక్ట్ కోసం 8 నెలలకు పైగా వేచి ఉన్న తర్వాత ఉత్తర ప్రదేశ్ నీటిపారుదల శాఖ సమాచార హక్కును తిరస్కరించింది. పర్యావరణ శాస్త్రవేత్తల పన్ను డబ్బు వృధా మరియు పరిశోధన నివేదికలకు కారణమైన ఈ ప్రాజెక్ట్ పై పర్యావరణ ప్రభావం మరియు ప్రాజెక్ట్ నివేదికను పరిశోధకుల బృందం అభ్యర్థించింది.

వ్యక్తులు RTI దాఖలు చేయకుండా నిషేధించబడ్డారు

గుజరాత్ రాష్ట్ర సమాచార కమిషన్ 10 మంది వ్యక్తులు RTI ప్రశ్నలు దాఖలు చేయకుండా నిషేధించింది, ఈ వ్యక్తులు "దురుద్దేశాలతో" బహుళ ప్రశ్నలు దాఖలు చేయడం ద్వారా "ప్రభుత్వ అధికారులను వేధిస్తున్నారని" పేర్కొంది. గుజరాత్ లో RTI విచారణలను దాఖలు చేయడంపై నిషేధం విధించడం ఇదే మొదటిసారి అని NGO

మహతి అధికార్ గుజరాత్ పహెల్ పేర్కొంది, దరఖాస్తుదారులను బ్లాక్‌లిస్ట్ చేయడానికి చట్టంలో ఎటువంటి నిబంధన అనుమతించబడలేదని కూడా పేర్కొంది.

RTI ల తిరస్కరణ

ప్రభుత్వాన్ని పారదర్శకంగా మరియు జవాబుదారీగా మార్చాలనే సమాచార హక్కు చట్టం యొక్క అసలు ఉద్దేశ్యం, RTI అభ్యర్థనలు తిరస్కరించబడటం మరియు వేలాది అభ్యర్థనలతో అధికార వ్యవస్థలు చిక్కుకుపోవడంతో కుంగిపోతోందని పండితులు అనేక RTIలు తిరస్కరించబడుతున్నాయి ఎందుకంటే దాఖలు చేయడానికి అధికారిక అవసరాలు (ఉపయోగించే సాంకేతిక భాషతో సహా) సాధారణ పౌరులకు చాలా భారమైనవి మరియు చట్టబద్ధమైనవి. ఢిల్లీలోని సమాచార కమిషనర్లకు చేసిన అరవై శాతం RTI అప్లికేషన్లు వివిధ కారణాల వల్ల తిరస్కరించబడ్డాయి, వాటిలో అప్లికేషన్ టైప్ చేయకపోవడం లేదా ఆంగ్లంలో వ్రాయకపోవడం, లేదా జతచేయబడిన పత్రాల సూచిక లేదా తేదీ జాబితా లేకపోవడం వంటివి ఉన్నాయి. ఉన్నత విద్య లేదా సమాచారం అందుబాటులో లేని వారికి ఈ అధికారిక అవరోధం అధ్వాన్నంగా ఉంది, ఇది సమాచార హక్కును అందుబాటులో లేకుండా చేస్తుంది. చాలా మంది పౌరులు తమ RTIలను దాఖలు చేయడానికి NGOలు, RTI కార్యకర్తలు లేదా న్యాయవాదులను వెతకాలి.

ప్రయోజనాలు

చాలా మంది కార్యకర్తలు సమాచార హక్కు చట్టాన్ని బ్రిటిష్ వలసవాదం నుండి తుది విముక్తిగా భావిస్తారు; వారు RTI చట్టాన్ని "సాధారణ పౌరులకు సాధికారత కల్పించడానికి మరియు పాలన సంస్కృతిని పారదర్శకంగా, తక్కువ అవినీతి, భాగస్వామ్య మరియు జవాబుదారీగా మార్చడం ద్వారా మార్చడానికి ఒక సాధనం"గా అభివర్ణిస్తారు. "భూమి మరియు పర్యావరణ హక్కులు, సామాజిక భద్రతా ప్రయోజనాలు, ఆర్థిక సంస్థల పనితీరు, రాజకీయ పార్టీ ఆర్థిక సంస్కరణ, పౌర మౌలిక

సదుపాయాలు మరియు ప్రభుత్వ-ప్రైవేట్ భాగస్వామ్యాలు" వంటి విస్తృత శ్రేణి సామాజిక సమస్యలపై కార్యకర్తలకు RTI అభ్యర్థనలు వ్యాహం మరియు సారాన్ని అందిస్తాయని కూడా వారు గమనించారు.

మినహాయింపు పొందిన సంస్థలు

చట్టంలోని సెక్షన్ 24 ప్రకారం, అవినీతి లేదా మానవ హక్కుల ఉల్లంఘన కేసులు మినహా, కేంద్ర మరియు రాష్ట్ర నిఘా మరియు భద్రతా సంస్థలు RTI చట్టం నుండి మినహాయించబడ్డాయి. అటువంటి కేంద్ర సంస్థలు చట్టంలోని షెడ్యూల్ 2లో జాబితా చేయబడ్డాయి. షెడ్యూల్ సెప్టెంబర్ 2005, మార్చి 2008, అక్టోబర్ 2008 మరియు మే 2021 లో నాలుగుసార్లు సవరించబడింది.

1. ఇంటెలిజెన్స్ బ్యూరో
2. పరిశోధన మరియు విశ్లేషణ విభాగం, దాని సాంకేతిక విభాగం, ఏవియేషన్ రీసెర్చ్ సెంటర్ తో సహా
3. డైరెక్టరేట్ ఆఫ్ రెవెన్యూ ఇంటెలిజెన్స్
4. సెంట్రల్ ఎకనామిక్ ఇంటెలిజెన్స్ బ్యూరో
5. ఎన్ఫోర్స్మెంట్ డైరెక్టరేట్
6. నార్మోటిక్స్ కంట్రోల్ బ్యూరో
7. స్పెషల్ ప్రాంటియర్ ఫోర్స్
8. సరిహద్దు భద్రతా దళం
9. సెంట్రల్ రిజర్వ్ పోలీస్ ఫోర్స్
10. ఇండో-టిబెటన్ బోర్డర్ పోలీస్
11. కేంద్ర పారిశ్రామిక భద్రతా దళం
12. నేషనల్ సెక్యూరిటీ గార్డ్
13. అస్సాం రైఫిల్స్

14. సశస్త్ర సీమా బల్
15. ఆదాయపు పన్ను డైరెక్టరేట్ జనరల్ (దర్యాప్తు)
16. జాతీయ సాంకేతిక పరిశోధన సంస్థ
17. హైనాన్షియల్ ఇంటెలిజెన్స్ యూనిట్, భారతదేశం
18. స్పెషల్ ప్రొటెక్షన్ గ్రూప్
19. రక్షణ పరిశోధన మరియు అభివృద్ధి సంస్థ
20. బోర్డర్ రోడ్స్ ఆర్గనైజేషన్
21. జాతీయ భద్రతా మండలి సచివాలయం (క్యాబినెట్ సచివాలయంలో జాతీయ భద్రతా మండలి సచివాలయం)